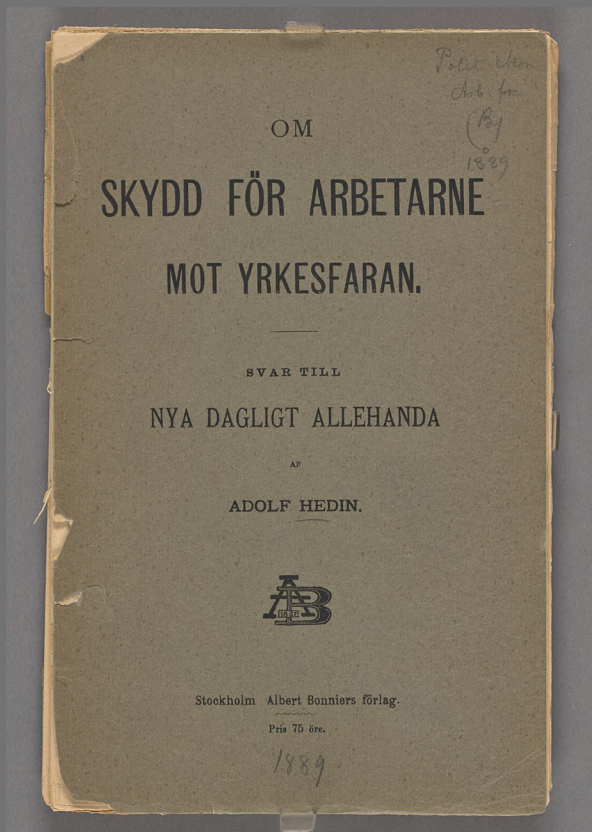

Hedin, Adolf

Om skydd för arbetarne mot yrkesfaran :

Tryck 54 E a Br.

Tillkomstår 1889

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

Politikern
Arb. för.
(Bj)
1889

OM
SKYDD FÖR ARBETARNE
MOT YRKESFARAN.

SVAR TILL
NYA DAGLIGT ALLEHANDA
AF
ADOLF HEDIN.

Stockholm Albert Bonniers förlag.
Pris 75 öre.

1889

OM S

0 0000 000098672

Kurqi: Dblchekat

OM SKYDD FÖR ARBETARNE
MOT YRKESFARAN.

—
SVAR TILL

NYA DAGLIGT ALLEHANDA

AF

ADOLF HEDIN.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

As lawgivers, we have two great faults to confess and to repair. We have done that which we ought not to have done. We have left undone that which we ought to have done. We have regulated that which we should have left to regulate itself. We have left unregulated that which we were bound to regulate. We have given to some branches of industry a protection which has proved their bane. We have withheld from public health and public morals the protection which was their due. We have prevented the labourer from buying his loaf where he could get it cheapest; but we have not prevented him from ruining his body and mind by premature and immoderate toil.

*Macaulays tal, i underhuset den 22 maj
1846, om tio timmars-billen.*

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1889.

Unde
Nya Dag
november
Lag om
i arbetet
i förslag
om Edra
som Ni
har Ni f
Edert sin
téns försl
lagstiftni
kunna bl
författning
och fiärd
intet, utan
den enda
namn utan
hållanden
så torde
serat en
lysning f
af denna
Tillå
finna Ed
komiténs
händiga, s
vore frest
den tidni
hyllat den
statsmakte
helsa mot
qvenser g

Till utgifvaren af Nya Dagligt Allehanda.

Under öfverskriften *Om skydd för arbetarne* har Nya Dagligt Allehanda, i tvänne artiklar, den 9 och 12 november 1888, mot Arbetareförsäkringskomiténs förslag till »Lag om åtgärder för skyddande af arbetares lif och helsa i arbetet» riktat ett angrepp, som skulle för dem, hvilka i förslaget hafva någon del vara mycket bekymmersamt, om Edra anmärkningar verkligen vore lika välgrundade, som Ni gifver dem ut för »allvarliga». På samma gång har Ni framlagt grundritningen till en skyddslag efter Edert sinne. Då emellertid Edra anmärkningar mot komiténs förslag äro i mycket hög grad vilseledande, och den lagstiftning, till hvilken Ni gjort ett utkast, icke skulle kunna blifva någonting annat än ett nummer i Svensk författningssamling, icke någonting annat än officiel fals och flärd, icke en halfmeasure, som ju kan vara bättre än intet, utan en skenåtgärd, som vore sämre än intet, emedan den endast skulle komma att försena de åtgärder, ej till namn utan till gagn, som högt påkallas af de faktiska förhållandena och som lagstiftaren blott altför länge försummat, så torde Ni ej finna förunderligt, om jag till Eder adresserat en kritik af Eder kritik och af Edert förslag, en be-lysning från annan synpunkt, än Eder artikelförfattares, af denna arbetare-fråga.

Tillåt mig att tillägga, att det var något oväntadt att finna Eder, Herr Redaktör, på deras sida som bekämpa komiténs ytterst moderata, enligt min tanke altför knapphändiga, särskildt i § 1, mom. 3 mycket ofullständiga, jag vore frestad att säga tröstlöst intetsägende förslag. Ty den tidning, Ni utgifver, har åtminstone tillföre icke hyllat den extrema lära om aftalets frihet, som förkastar statsmaktens ingripande till skydd för arbetarens lif och helsa mot arbetsfaran, en lära hvars immoraliska konsekvenser göra samhället, dess lagstiftning, rättsskipning och

exekutiva makt till stundom passiva, stundom aktiva medbrottslingar i den svages exploiterande till helsa och lif, man kunde gerna säga till kropp och själ, genom den starkes öfvermakt. Att rent af förkasta ett sådant statens ingripande, eller att förorda en lagstiftning för syns och skams skull, det kommer i mina ögon hufvudsakligen på ett ut. Men skall jag göra ett val mellan alternativen, föredrager jag utan tvekan det förre, ty det är åtminstone rent spel.

Till en början anhåller jag att få fästa uppmärksamheten å den mörka fond, mot hvilken hela frågan, Eder kritik och mitt svar böra betraktas, men hvilken Ni helt och hållet undandolt.

1. Frågans bakgrund.

Jag förmodar, att det stora flertalet af de tidningsläsare, som då och då genomläsa någon notis om *olycksfall i arbetet*, icke antaga, icke hafva fått det intrycket, att sådana mycket ofta förekomma, och att de skulle blifva i hög grad förvånade, om de finge en uppgift om hela antalet sådana olycksfall, som under loppet af ett år omförmälas i den svenska pressen. För Arbetareförsäkringskomiténs räkning verkställes en gång, genom tvänne numera afidne tidningsmän, anteckning af alla de olycksfall i arbetet, som under loppet af tre månader omtalades i svenska tidningar. Siffran uppgick till 453 — för ett helt år kommer man, under antagande af samma freqvens, till talet 1,812. Och detta tal betecknar en stor summa af lidande och nöd.

Men hur liten är ej den del af olycksfall i arbetet, som berättas i tidningarna! Af Arbetareförsäkringskomiténs statistiska redogörelser (Betänkandets afd. III, 1) behagade Ni inhemta, att till komitén ingått uppgifter om *fem tusen åtta hundra sextio nio* (5,869) olycksfall i arbetet under de tolf månaderna $\frac{1}{9}$ 1884 — $\frac{31}{8}$ 1885, en slutsiffra som jag af skäl, hvilka här kunna förbigås, anser

betydligt u
antalet oly
till följd,
återstående
de öfriga
gående», l
Sjukdagarn
arbetsförm
de 4,589 f
dessa 170,
85 fall, v
kring 24,
då till när
många da
gående» fa
och 5 pro

Om
att Ni ej
medgifver
arbetet få
dessas bris
verksamhe
främst å E
arbetet.

i detta a
hället sky

Men,
ena eller
resultaten
icke redo
hygieniska
Nej, om
Och nu,
skyddsåtg
en lagstift
ett ord a
verkligen
sällspord
samt som
att arbetsg
arbetskraft
kapitalutlä
ren, ej kr

betydligt understiga verkliga förhållandet. Af det nämnda antalet olycksfall under ett år hade *fyra hundra tolf* döden till följd, *åtta hundra sextio åtta* oförmåga till arbete för återstående lifstid, fullständig (42) eller partiel (826 fall); de öfriga *fyra tusen fem hundra åttio nio* medförde »öfvergående», längre eller kortare tids, oförmåga till arbete. Sjukdagarnes antal för 493 af de 826 fallen af minskad arbetsförmåga för all framtid var 32,374, och för 4,504 af de 4,589 fallen af öfvergående arbetsförmåga 138,248. Till dessa 170,622 sjukdagar torde få läggas för de resp. 333 och 85 fall, vid hvilka sjukdagarnes antal ej uppgifvits, omkring 24,000 sjukdagar. Hela antalet sjukdagar uppgår då till nära 195,000 (534 år), hvilket ju ock betecknar lika många dagars förlust af arbetsförtjenst. Af de »öfvergående» fallen medförde nära 38 proc. mer än 1 månads, och 5 proc. mer än 3 månaders sjukdom.

Om jag nu, trots Edra artiklar, finge antaga både att Ni ej med likgiltighet anser dessa siffror, och att Ni medgifver att en del af detta ofantliga antal olycksfall i arbetet får tillskrifvas saknaden af skyddsåtgärder eller dessas bristfällighet, så skulle jag tillropa Eder: se der ett verksamhetsfält för Eder som, derest jag icke misstager mig, främst å Edert program inskrifvit *skydd för det nationela arbetet*. Ty icke är väl arbetaren en négligeable faktor i detta arbete, hans lif och helsa icke värda att af samhället skyddas?

Men, dess värre kan jag numera hvarken antaga det ena eller det andra. Ni har ej haft något att förmåla om resultaten af komiténs olycksfallsundersökning. Ni har icke redogjort för komiténs undersökning om arbetstid, hygieniska förhållanden och skyddsåtgärder i fabriker m. m. Nej, om båda har Ni lemnat Edre läsare i okunnighet. Och nu, när Ni angriper komiténs förslag till lag om skyddsåtgärder, har Ni icke ett ord af erkännande, att en lagstiftning i ämnet är af behofvet påkallad, icke heller ett ord af deltagande för arbetets invalider. Skulle Ni verkligen dela den uppfattningen, som icke är så alldeles sällspord — om den ock mycket sällan röjes så oförbehållsam samt som i det exempel, jag längre fram skall omtala — att arbetsgifvaren nog har alt skäl att väl vårda den döda arbetskraften, maskinen, emedan den kostar honom ett kapitalutlägg, men att den lefvande arbetskraften, arbetaren, ej kräfvver sådan omsorg, emedan det vanligen ej

kostar ens en annonsavgift att ersätta honom, när han befinnes utsliten eller genom ett olycksfall blifver invalid eller dör?*

Långt ifrån att vidgå, att komiténs undersökningar ådagalagt tillvaron af det behof, jag nyss talade om, har Ni tvärtom i falsk framstält dessa undersökningars resultat, i hvad angår det nuvarande tillståndet i afseende å hygieniska anordningar och skyddsåtgärder mot olycksfall. Ni påstår, att inga »kraftåtgärder» äro af nöden i Stockholm — hvilket, äfven om det vore sant, är en underlig anmärkning mot förslaget till en lag, som afser icke blott Stockholm, utan hela riket. Ni påstår att en del af de befintliga bristerna kunna afhjelpas eller minskas utan stödet af en ny lag — hvilket Ni icke gjort något försök att visa. Ni påstår, att en del brister icke kunna afhjelpas, äfven om inspektörer anställas — hvilket i detta sammanhang förekommer mig såsom en antydning derom att icke heller de brister, som kunna undanröjas, böra afhjelpas. Eljest skulle nämligen denna tredje sats blott uttrycka den verldsberömda sanningen, att fullkomligheten kunna vi aldrig nå, hvilket näppeligen var nödigt att framhålla, emedan alla erkänna det — alla, komitén inberäknad, mot hvilken dock äfven denna banalitet är riktad, förmodligen med anspråk på att vara en »allvarlig» anmärkning.

Jag torde ej behöfva vidare uppehålla mig vid den sista af dessa tre satser, utan få egna min uppmärksamhet åt den första och den andra.

* Å Ingenjörsföreningens sammanträde den 25 februari 1881, under en öfverläggning om profning och kontroll af ångpannor till landtångmaskiner, yttrade en person som i protokollet betecknas såsom ingenjör: »Jag ser icke att det är så pressande, som hr Fränckel tyckes vilja taga saken, att en sådan förordning kommer till stånd i *hvad beträffar skyddandet af arbetares lif*, ty såvidt jag vet *hafva icke i Sverige många arbetare blifvit ihjelslagne* genom ångpanne-explosioner, och att lagstifta mot ett ondt, som icke förekommer, är väl för tidigt.» (Ingenjörsföreningens förhandlingar, sextonde årgången, sid. 115.)

Det är skada, att talaren ej uppgaf, hur många arbetare böra stryka med i följd af ångpanne-explosion, för att behofvet af en skyddslagstiftning i detta hänseende skall anses vara för handen. Männe gränsen skall anses uppnådd först då, när åtgången af »arbetares lif» blifvit så betydande, att den börjar märkbart inverka på tillgången å arbetskraft och på — aflöningsanspråken?

Ni vill
Stockholm
hygien och
enligt den
endast i 12
vexlingen

— 11 proc.
rum — fö
hänseende
vid ångpan
men att i
tilerna vor
diska bes
13 af 123,
liga arbets
fråsmaskin
dammet b
dande»; at
eller altför
ment arbe
ämnen ell
att i 64 et
giftiga ga
eller var a

Det s
finna denn
tilltalande
det gröna
slaget gäll

* De af
och lektor
anteckningar
faringsätt, b
— — —
någon eller r
ligt inflytand
har deras h
tillfredsställan
alla arbetare
som de oflas
eller undvika
fall af yrkes
giftiga ämnen

Ni vill ingifva Eder läsare den föreställningen, att i Stockholm är rätt väl bestäldt med hänsyn till fabriks-hygien och skyddsåtgärder. Komitén upplyser emellertid, enligt den utredning som verkstälts af sakkunnige män, att endast i 12 proc. af de undersökta 205 etablissemanten luft-vexlingen var »nöjaktig»; att i ett icke ringa antal fall — 11 proc., oberäknadt ett antal ångpanne- och ångmaskin- rum — förekom en »synnerligen hög och i hygieniskt hänseende ogynsam temperatur»; att säkerhetsinrättningar vid ångpannor m. m. väl endast i några få fall saknades, men att i 4 proc. af antalet undersökta fall säkerhetsven-tilerna voro »ganska ansenligt öfverbelastade»; att perio-diska besigtningar af ångpannor endast i undantagsfall, 13 af 123, förekommo; att i ej mindre än 26 fabriker far-liga arbetsmaskiner (cirkelsågar, smergelskifvor, skär- och fräsmaskiner o. s. v.) saknade alt skydd; att i 25 fall dammet befans »besvärande eller rentaf förorsakande li-dande»; att i 53 fall antecknades fullständig brist på skydd eller altför ofullständigt skydd mot dam; att i 23 etablisse-ment arbetare befunnos illamående af arbete med giftiga ämnen eller under arbetet utvecklade ohelsosamma gaser; att i 64 etablissemant, der operationer verkställas som alstra giftiga gaser, åtgärd för afledning af ångorna saknades eller var altför otillräcklig.*

Det synes mig tillåtligt att, i motsats mot Eder, icke finna denna verklighetsbild synnerligen ljus. Men hur föga tilltalande den är, torde ju ändå Stockholm få anses för det gröna trädet, landsorten för det torra — och lagför-slaget gäller icke Stockholm allena. Tillåt mig att anföra

* De af Helsovårdsnämnden förordnade sakkunnige, hrr dr Aug. Berlin och lektor O. E. Westin, som verkställde undersökningen, yttra i den anteckningarna åtföljande promemoria, i hvilken de redogöra för sitt för-farings sätt, bl. a. följande:

» — — — Nu har vanligen så tillgått, att vid besök i fabriker-na någon eller några af de arbetare, som synta mera utsatta för något skad-ligt inflytande, tillfrågats huru de befunnit sig af sin sysselsättning, och har deras härpå afgifna svar fått utgöra grunden till vårt eget. Fullt tillfredsställande är väl heller icke detta sätt, ty vi hafva ej kunnat fråga alla arbetare eller ens någon större del, och vidare ha svaren, afgifna som de oflast varit i arbetsgifvarens närvaro; varit mindre tillförlitliga eller undvikande.» — »Det är allt för troligt,» säga de vidare, »att flere fall af yrkessjukdomar undgått vår uppmärksamhet, särskildt i fråga om giftiga ämnens skadliga verkningar.»

några uppgifter ur komiténs redogörelse för förhållandena i landsorten.

Af de 1,404 fall, i hvilka komiténs fråga, huruvida anstalter för ventilation vidtagits, blifvit erkänd för tillämplig, har den i 763 fall (54 proc.) blifvit rent nekande besvarad. På frågan om skydd för transmissioner har i 170 af 1,469 fall, der frågan funnits tillämplig, *intet* svar lemnats och i lika många svarats att skydd ansetts »obehöfligt», i 102 att transmissionerna äro delvis skyddade, och i 226 fall (15 proc.) har svaret utfallit rent nekande. Beträffande skyddsåtgärder vid arbetsmaskiner har komitén i 286 fall fått *intet* svar, i 90 att sådana ej behöfdes, i 213 att inga åtgärder vidtagits. Om åtgärder mot dammet svaras från 154 håll ingenting, från 466 ja, från 885 nej, o. s. v. Giltiga anledningar till det antagandet saknas ej, att i de fall der man tegat, man bort svara nej, och att i många fall, der svaret varit ett enkelt ja, det skulle komma att underkastas en betydlig justering, om svaret skulle lämpas efter den vid undersökningen i Stockholm använda måttstock.

En del af de anmärkta bristerna, sade Ni vidare, kan afhjelpas »genom tillämpning af nu gällande lagstiftning». Om Ni kände nu gällande lagstiftning, skulle Ni väl ej äfventyra ett sådant påstående. Eller hur långt vill Ni komma med föreskriften i 1864 års näringsfrihetsförordning, att näringsidkare skall »vid sina biträdens eller arbetares behandling och sysselsättning fästa behörigt afseende å deras helsa och arbetsförmåga», och har Ni sport, att bötesbestämmelsen (10—200 rdr) för öfverträdelse af denna föreskrift någonsin blifvit tillämpad? Hur långt vill Ni, utan inspektörer, komma med bestämmelserna i denna 1881 års författning om minderåriges fabriksarbete, som enligt Edert uttryck »knappast kan sägas existera»? Hur långt vill Ni komma med föreskrifterna i helsovårdsstadgan, att helsovårdsnämnd (kommunalnämnd) skall tillse, att om i fabrik eller verkstad luften ej kan endast genom luftvexling göras frisk och oskadlig, »jemväl annan åtgärd vidtages som i möjligaste mån uppfyller detta ändamål», och att fabriker och näringar icke drivas så, att de blifva i helsoväg till men för arbetare, närboende eller det allmänna» — hur långt vill Ni komma utan inspektörer? Och vidare, tillmåter Ni verkligen helsovårdsnämnd (kom-

munalnämnd
lagstiftning
enda af de
talade åtgä
gör Ni icke
nämnds m
icke vilja i
hvad lagen
om vi bort
stadgan, fö
påvisa, att
om skydd
behöfde ke
stiftning o
nu gälland
vid förhå
vårdsnämnd
ögon. Ni
behöfva t
föra hvad
torde få
tvisten om
anskaffa o
försäkrings
der m. m.
utskottets
ständig tyst
— medan o
helsoförhål
häraf måste
förslag § 1
falla under
ning af hel
lande genom
stadsfullmäkt
viljande fore
författningen
riktigheten a
dighet erbj
22 oktober
nämnderne, ti
läkare med f
vården. Det ä

munalnämnd) befogenhet att, på grund af »nu gällande lagstiftning», förståndiga näringsidkare att vidtaga någon enda af de i komiténs förslag § 1, mom. 2, a) —k) omtalade åtgärder till skydd mot yttre skador? Naturligtvis gör Ni icke det, ty Ni, som klagat öfver att helsovårdsnämnds »maktfullkomlighet» enligt lagen är för stor, lär väl icke vilja i praxis utsträcka denna maktfullkomlighet utöfver hvad lagen tydligen medgifver. Resultatet blifver därför att, om vi bortse från specialföreskrifter för vissa yrken (grufvestadgan, förordningen om passagerareångfartyg), Ni ej kan påvisa, att »nu gällande lagstiftning» innehåller någonting om skyddsåtgärder mot olycksfall, någonting som blott behöfde komma till »tillämpning», för att göra en ny lagstiftning onödig. Så litet har Ni i sjelfva verket reda på nu gällande lagstiftning. Eftersom Ni särskildt fäster Eder vid förhållandena i Stockholm, torde härvarande helsovårdsnämnds uppfattning ega en viss betydelse i Edra ögon. Nåväl, icke anser sig vår helsovårdsnämnd blott behöfva tillämpa nu gällande lagstiftning, för att genomföra hvad komitén i nyssnämnda mom. föreslagit. Jag torde få påminna om den famösa, till k. maj:ts fullföljda tvisten om Stockholms helsovårdsnämnds skyldighet att anskaffa och stadsfullmäktiges att bekosta de af Arbetareförsäkringskomitén begärda upplysningar om skyddsåtgärder m. m. I nämndens yttrande i ämnet (Beredningsutskottets utlåtande nr 177 år 1885) iakttagas en så fullständig tystnad om säkerhetsinrättningar mot kroppsskador — medan der talas om nämndens äligganden i afseende å *helsoförhållandena* och olägenheter i *helsoväg* — att man häraf måste, sluta att nämnden icke anser de i komiténs förslag § 1 mom. 2 a) —k) upptagna åtgärder lagligen falla under nämndens kompetens. Och en motsatt tolkning af helsovårdsstadgans föreskrifter gjordes icke gällande genom k. maj:ts utslag, hvilket ju blott underkände stadsfullmäktiges åsigt att för det ifrågasatta anslaget beviljande fordrades kvalificerad majoritet enligt kommunalförfattningens § 23. Ett vitnesbörd, om än indirekt, för riktigheten af nämndens mening om omfånget af dess myndighet erbjuda Sundhetskollegiets tre cirkulär af 20 och 22 oktober 1875 till helsovårdsnämnderne, till kommunalnämnderne, till provinsial-, distrikts-, stads- och stadsdistriktsläkare med formulär till årsberättelser om helso- och sjukvården. Det är nemligen alldeles påtagligt, att om Sundhets-

kollegiet ansett den nya helsovårdsstadgan förläna helsovårds- och kommunalnämnder ifrågavarande makt och myndighet, denna kollegiets åsigt skulle i formulären hafva lemnat något tydligt spår, hvilket ej är händelsen.

Jag frågar slutligen, äfven med anledning af »brister», som komiténs undersökning blottat, hvar i »nu gällande lagstiftning» den paragraf finnes, som skulle bemyndiga en helsovårdsnämnd att t. ex. förordna om periodisk besigtning af ångpannor. Och äfven om man fäster sig utslutande vid rent hygieniska åtgärder, så kan det verkligen ej i god tro sägas, att de förutnämnda torftiga bestämmelserna i helsovårdsstadgan äro tillräckliga — olyckligtvis drabbas komiténs förslag i första paragrafens mom. 3 af samma fördömelse.

Jag vågar därför anhålla, att om Ni framdeles kommer att befatta Eder med detta ämne, Ni ej vidare måtte, i strid med hvad som har evidensens oomstvistelighet och utan skymt af försök att anföra skäl och grunder, påstå att icke »nu gällande lagstiftning» framför alt bär vitne om sin egen stora bristfällighet.

Till den frågans mörka bakgrund, som Ni tyckes ej ens hafva varsnat, hör utom de talrika olycksfallen, utom det otillfredsställande nuvarande tillståndet med hänsyn till hygieniska anordningar och skyddsåtgärder, utom den nu gällande lagstiftningens bristfällighet i detta samma afseende, äfven det faktum, att en arbetsgifvarens skadeståndsskyldighet måste sägas, praktiskt taladt, icke existera, om man än skulle tilltro sig att i vissa fall teoretiskt deducera den ur strafflagens kap. 6. Det enda nämnvärda undantaget från denna regel bildar lagen af 12 mars 1886 om ansvarighet för skada i följd af jernvägs drift.

»Det följer väl», yttrar komitén (I, 1, s. 70), »af den svenska rättens allmänna bestämmelser om skadestånd, att arbetsgifvaren kan i vissa fall blifva skyldig att utgöra ersättning, då kroppsskada drabbat hans arbetare i arbetet, men härför fordras likasom för skadeståndsskyldighet öfver hufvud, att arbetsgifvaren är personligen till skadan vållande, vare sig uppsåtligen eller genom åsidosättande af den aktsamhet, han bort iakttaga, äfvensom att detta vållande lagligen styrkes af den, som kräfver godtgörelse.»

Den svaga
i komiténs

Först
åtgöranden
tagsfall, så
till ett vis
son»; och
är att med
en samfäll
dess organ
hetens elle
att för sk
denna är
gifvaren a
äligger ar
bindande
i annans
sådana f
att rättst
förekomn
rika. »I
kunnat u
ersätta si
Foh. Öst
kroppsska

Kom
skada ing
sålunda e
hörige m
och nöd.
nemligen
arbetet ic
och med
större ind
åtgöranden
som kunn
ning, och
arbetare n
betslönen
erfordras f
de förhålla

* Komit
lära om das

Den svaga möjlighet, som här finnes antydd, förtunnas i komiténs följande rasonnemang till just ingenting.

Först anmärkes nemligen, att »för sine underordnades åtgöranden svarar arbetsgifvaren icke annat än i undantagsfall, såsom der skada inträffat i följd deraf, att han till ett visst arbete satt en dertill uppenbart oduglig person»; och fråga kan väl vara, om ens detta undantagsfall är att med säkerhet lita på. Vidare, att det är ovisst om en samfällighet eller ett bolag ansvarar för den skada, som dess organ i sin tjensteutföring ådraga andra i samfällighetens eller bolagets tjänst anställda personer. Ytterligare, att för skada, som träffar arbetaren af våda, äfven om denna är oskiljaktigt förenad med arbetets natur, arbetsgifvaren alls icke är ersättningsskyldig. Slutligen, att det åligger arbetaren, som yrkar ersättning, att förete lagligen bindande bevisning såväl derom, att skadan har sin orsak i annans vållande, som angående skadans storlek. Under sådana förhållanden, tillägger komitén, är det förklarligt att rättstvister af hithörande slag hos oss nästan alls icke förekomma, ehuru olycksfall i arbetet äro synnerligen talrika. »I tillgängliga prejudikatsamlingar hafva vi endast kunnat upptäcka ett enda fall, der en arbetsgifvare ålagts ersätta sin arbetare för i arbetet liden kroppsskada», säger *Joh. Östberg*: Om arbetsgifvares ersättningsskyldighet för kroppsskada, som drabbar hans arbetare i arbetet, s. 114.

Komitén erinrar med rätta, att ersättning för eventuel skada ingalunda ingår i arbetslönen, och att arbetaren sålunda ej är i tillfalle att sjelf försäkra sig och anhörige mot yrkesfarans möjliga resultat, arbetsförmåga och nöd. »Tillgången på arbetare», säger komitén, »är nemligen i allmänhet mer än tillräcklig, isynnerhet der arbetet icke fordrar någon större färdighet eller utbildning, och med den arbetsfördelning, som åtminstone inom den större industrien alt mera blir vanlig, inskränkas arbetarens åtgöranden i många fall till mycket enkla förrättningar, som kunna fullgöras utan föregående utbildning eller öfning, och någon svårighet möter då icke att ersätta en arbetare med en annan. Vid sådant förhållande kan arbetslönen i allmänhet icke gerna stiga utöfver hvad som erfordras för arbetarnes oundgängliga lefnadskostnader efter de förhållanden, hvarvid de å hvarje tid äro vane.* Såsom

* Komitén har säkerligen ej i detta yttrande velat kopiera Lassalles lära om *das eherne Lohngesetz*. Då ångesten för socialdemokratien är så

en nödvändig eller vanlig beståndsdel af dessa kostnader har emellertid utgiften för försäkring för olycksfall i arbetet ingalunda ingått.»

Den genom ett olycksfall skadade eller eljest genom sysselsättning i ett helsofarligt yrke sjuklig vornde, för längre eller kortare tid eller för alltid till arbete oförmögne arbetaren har således i allmänhet ingen annan tillflykt än fattigvården.

Och om dessa missförhållanden icke kunna ens genom den vidsträcktaste obligatoriska olycksfallsförsäkring afhjelpas — ty om än den skadade derigenom erhåller ett betydligt bidrag till sin utkomst, eller tillochmed denna fullt betryggad, så ersätter dock ingen lifränta vanförhet eller förstörd helsa — hur mycket mindre betyder då den såsom undantag förekommande frivilliga försäkringen af arbetare på arbetsgifvarens eller på hans och arbetarnes gemensamma bekostnad! Denna frivilliga försäkring i två svenska bolag omfattade vid 1887 års slut omkring 12,000 arbetare inom de till vid pass 200,000 personer beräknade yrkesgrupper, som komiténs försäkringsförslag afser. Men äfven om man gör det föga rimliga antagandet, att den frivilliga försäkringen en gång skulle blifva lika allmän, som den obligatoriska kan blifva det i ett slag, och äfven om man bortser från den osäkerhet, som alltid komme att vidlåda den, så står i alla fall det qvar, att skyddet för arbetarens lif och helsa, så långt sådant är möjligt att åstadkomma, är hufvudsaken, är vår *första* fordran, och att då detta skydd ju icke kan blifva fullkomligt, försäkring, tvungen eller frivillig på arbetsgifvarens bekostnad, eller ock hans civila skadeståndspligt är vår *andra* fordran, ett komplement, som visserligen är i hög grad viktigt, men ej får undanskymma eller byta plats med anspråket på skyddsåtgärder.

stor på vissa håll, att man tyckes benägen att mot densamma uppbesvärja en mer eller mindre romersk diktatur, torde det emellertid ej vara ur vägen att erinra derom, att Lassalles makalösa upptäckt är gammal som gatan, att denna förment nya lära i den politiska ekonomien är hundra år äldre än han, att hon formulerades af en bland adertonde seklets statsmän, Turgot. Han säger:

»I hvarje slags arbete måste inträffa, och inträffar i själva verket, att arbetarens aflöning inskränkes till det som är för honom nödvändigt till att förskaffa honom uppehälle.»

Från c
skept frams
med hänsy
fabrikshyg
hvilka till
den af Ed
öfvergår ja
nämsta m

Ni g
lagstiftni
derom ti
skap. A
fullständ

Ni o
rikiska o
under vic
lagstiftni
val i dett
Ni hysen
sjelfklart.

Huru
varit vida
att taga o
nes åligg
åldern sor
tiska resu
ty i olika
verkningar
tror att o
mycket at
dervid, att
första fjer
jande åren.

* Jfr Lu
schutzgesetzge
Statistik, Bd.

Från de hufvudsaker, som Ni dels icke låtsat om, dels skeft framstält, nemligen det nuvarande faktiska tillståndet med hänsyn till olycksfall, skyddsåtgärder, lagstiftning om fabrikshygien, samt arbetsgifvarens skadeståndspligt, och hvilka tillsammans bilda den bakgrund, mot hvilken hela den af Eder så vårdslöst behandlade frågan bör betraktas, öfvergår jag till hufvudpunkten i komiténs förslag och förnämsta målet för Edert angrepp.

2. Inspektörsinstitutionen.

Ni gör anspråk på att känna den utländska fabrikslagstiftningen och dess verkningar. Men äfven i fråga derom tillåter jag mig att högeligen betvifla Eder sakkunskap. Anledningarna till mitt tvifvel skola med nödig fullständighet anföras.

Ni ogillar, att komitén icke hellre än den tyska, österrikiska och schweiziska tagit till förebild »den engelska, under vida längre tid tillämpade och mera i detalj gående lagstiftningen», och Ni förmenar att grunden för komiténs val i detta fall är »helt subjektiv» — att den motsatta åsigt, Ni hyser, förtjenar det motsatta epitetet, är naturligtvis själfklart.

Huru nu den omständigheten, att den engelska lagen varit vida längre tillämpad, skall kunna utgöra ett skäl för att taga den till förebild vid bestämmandet af inspektörernes åligganden, det går öfver mitt förstånd. Det är icke åldern som bör fälla utslaget, utan dels föreskrifternas praktiska resultat, dels hänsyn till våra särskilda förhållanden, ty i olika länder kan samma system medföra helt olika verkningar. För öfrigt lefver Ni i en villfarelse, om Ni tror att den engelska lagstiftningens åldersföretråde är mycket att tala om. Jag skall ej fasta någon större vikt dervid, att i Preussen tillsattes fabriksinspektörer redan inom första fjerdedelen af förre århundradet, 1723—24 och följande åren.* Deremot bör ihågkommas, att i samma stat

* Jfr *Ludwig Elster*: Die Fabrikinspektionsberichte und die Arbeiterschutzgesetzgebung in Deutschland (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, Bd. 45, s. 396).

fabrikslagstiftningen i nutida mening började med regulativet af 9 mars 1839 angående minderåriges arbete,* att man sex år derefter gjorde ett försök att besörja tillsynen genom kommunala s. k. Localcommissionen och sedermera gaf samma uppdrag åt de genom förordn. af 9 febr. 1849 inrättade Gewerberäte, som utsågos af handtverks-, fabriks- och handelsklasserna, samt att man, då det visade sig att på den vägen en kraftfull tillämpning af fabrikslagstiftningen ej var att vänta, införde statsinspektion genom lagen af 16 maj 1853. Att den engelska fabrikslagstiftningen börjar redan 1802, betyder föga, då den efter Peel d. ä. benämnda lagen af detta år ingen verkan medförde. Fabrikanterne och deras vänner beherskade lokalförvaltningen; de af fredsdomarne förordnade, icke aflönade s. k. visitors utöfvade sitt uppdrag på det sätt att de skrefvo loftal öfver sina vänner arbetsgifvarne, som läto barn af fem eller sex års ålder arbeta två tredjedelar af dygnet under de omenskligaste misshandlingar från arbetsförmännens sida. Den nya lagen af 1819 angick blott en del af bomullsindustrien, kodifikationslagen af 1831 denna industri i dess helhet, men ingenting vidare. Äfven denna lagstiftning blef, enligt hvad från motsatta håll erkännes, endast en död bokstaf. »Hela raden af lagar från 1819 till 1831 hade ingen annan följd», säger *Weyer* (*Die englische Fabrikinspektion. Tübingen 1888, s. 17*), »än att framkalla arbetsgifvarnes hån, drifva dem och fabriksbarnens föräldrar till mened och öfver hufvud nästan helt och hållet omintetgöra all tillit hos fabriksbefolkningen till regeringens uppriktiga vilja att utfärda en allvarligt menad skyddslagstiftning.»

Ur den engelska fabrikslagstiftningens historia få vi således, om man fäster sig vid de faktiska resultaten, stryka bort de tre årtiondena från 1802 till den efter ministern Althorp uppkallade lagen af 1833, som utsträckte skyddslagstiftningen till större delen af textilindustrien och införde *inspektion genom statstjenstemän*, enligt lagens bokstaf utrustade med en sådan makt (*Weyer, s. 44—48*), att komitén utan tvifvel skulle hafva mycket misstagit sig, om den trots sig kunna »vänta framgång i riksdagen» för ett förslag i samma riktning hos oss.

* Jfr *Alphons Thun: Beiträge zur Geschichte der Gesetzgebung und Verwaltung zu Gunsten der Fabrikarbeiter in Preussen (Zeitschrift des Königl. preussischen statistischen Bureaus, 17:er Jahrg, s. 61, 89).*

På sa
ningens tr
Walpole.
upphäfvande
of England
III: 199):

»Slafv
riket, hva
funnos hu
vissa häns
hade bragt
som förö
knapt någ
heter, so
städer.»

Den
dets stor
ningar in
koncentr
föret var
hos kapi
medel de
i konkur
operation
i en åld
mängd s
behöfde
terne råd
en utväg
och bära
till krig
Rollin sa
och barn
moralisati

* De l
tigaste mot
italienske se
bestämmelse
Wolowsky o
huru socken
och dö i fä
skri: hördes
och hans leg
däraktig! (2

På samma sätt omtalas den engelska fabrikslagstiftningens tre första årtionden af historieskrifvaren Spencer Walpole. Han avslutar sin berättelse om negerlafveriets upphäfvande i Englands kolonier med dessa ord (A History of England from the conclusion of the great war in 1815, III: 199):

»Slafven var emellertid icke den ende i det britiska riket, hvars lott var hård. I hvarje engelsk fabriksstad funnos hundratals, ja tusentals personer, hvilkas lott var i vissa hänseenden olidigare än slafvarnes. Abolitionisterne hade bragt nationen att med blygsel erkänna de grymheter som föröfvades mot negern. Ända till mot 1830 hade knapt någon enda fäst uppmärksamhet på de svåra grymheter, som föröfvades mot britiska barn i britiska verkstäder.»

Den industriela omhvälfning, som adertonde århundradets stora uppfinningar medförde, visade först sina verkningar inom textilindustrien. Dittills spridd öfver landet, koncentrerades den i de stora städerna, dit väfwaren, som förut varit »sin egen», nu måste vandra för att taga tjänst hos kapitalisten-fabrikanten, mot hvilkens mekaniska hjälpmedel den förut sjelfständige handtverkaren ej kunde bestå i konkurrensen. Och när maskinerna åtog sig de tyngsta operationerna, befans att de lättaste kunde utföras af barn i en ålder från fem år, hvilkas arbetskraft i obegränsad mängd stod till buds för vida lägre pris, än den vuxne behöfde till sin svältföda. Det var Pitt, som gaf fabrikanterna rådet att i barnens och kvinnornas billiga arbete söka en utväg att på samma gång utvidga sin utländska marknad och bära de höga skatter, hans högmöd och hat behöfde till kriget mot Frankrike. Han gaf signalen, såsom Ledru-Rollin sagt, till »denna förskräckliga konskription af kvinnor och barn», som på »de arbetande klassernas nöd och demoralisation grundade landets kommersiela blomstring.»*

* De la décadence de l'Angleterre, 1850. II: 127. — En af de häftigaste motståndarne mot hvarje fabrikslagstiftning till skydd för arbetarne, italienske senatoren Alessandro Rossi, som icke ens vill veta af några lagbestämmelser om barnens fabriksarbete, omtalar efter en föreläsning af Wolowsky denna onda ingifvelse af den engelske statsmannen, omtalar huru sockenmyndigheterna sände de fattiges barn hoptals att misshandlas och dö i fabrikerna, omtalar huru omsider »den kränkta mensklighetens skri» hördes i dessa arbetsinrättelser, som påminna honom om »Spartacus och hans legioner» — men icke förty är i hans ögon skyddslagstiftningen dåraktig! (*Nuova Antologia*, januarihäftet 1876.)

Fattigvårdsmyndigheterna blefvo skaffare åt maskiner-
nas Molok. Det är ett mycket vanligt bruk, skrifver Ro-
milly 1811 (citerad hos Spencer Walpole, I: 187), i de
folkrika församlingarna i London att sätta stora hopar af
barn i lära hos bomullsfabrikater i Lancashire och York-
shire, 200 miles från hemmet. Barnen, som skickas bort
vagnslastvis, äro dermed lika visst för alltid förlorade för
sine föräldrar, som om de utskeppades till Vestindien.
Församlingarna, som utlemna dem, blifva dem för alltid
qvitt genom att förskaffa dem hemortsrätt efter 40 dagars
förlopp (enligt en lag från Karl II:s tid); och de arma
barnen hafva ej i verlden en mencklig varelse, till hvilken
de kunna se upp efter hjälp mot oförrätter, de lida af dessa
mennisko-grosshandlare, hvilkas ändamål är att pressa ur
dem alt hvad genom öfverdrifven möda och släp kan
vinnas. »Ej få fall hafva vid våra brottmålsdomstolar före-
kommit, att bland arbetsgifvarne funnits uslingar, som mör-
dat sina socken-lärlingar för att med nya lärlingar få nya
premier.» Så långt sir Samuel Romilly. Fabrikanterne,
fortsätter förf., gingo in på att taga emot en idiot för
hvarje nitton normala barn. De lidanden, som de arma
barnen uthärdade, kunna knapt beskrifvas. Ingen lag
reglerade deras arbete, ingen lag betryggade deras under-
visning eller helsa eller en god behandling. Vanligen bör-
jade de arbeta vid sju års, stundom vid fem års ålder.
Deras vanliga arbetsdag räckte femton, men utsträcktes ej
sällan till sjutton timmar. »Raseriet» efter billig arbetskraft
förblindade menniskor, hvilkas bättre känslor annars skulle
hafva upprörts. Den lagstiftande makten hade låtit sig
öfvertygas, att det var orätt att skingra negerslafvens
familj; »men i parlamentet fans det ej ett dussin ledamöter,
som hade något att invända mot att den frie, fattige man-
nens familj skingrades», ehuru i en dålig herres hand
»gossens lif blef ett lif af lidande, flickans ett lif af skam
och lidande». Och likväl påstod man, att man ryckte dem
ur förderfvet! Förf. låter sådana män som den äldre sir
Robert Peel bestå exempel på denna industri-moral. Han
tillägger, att det är tvifvelaktigt, om lokalmyndigheterna
äro mer humana nu än i början af århundradet. »If any-one
will take the trouble to enquire into the lot of a London
boy apprenticed at the present time to a Grimsby smack-
owner, who has the misfortune to obtain an ill-tempered
master, he will doubt whether the local authorities of

1880 a
years a
Fö
lagstiftu
lösa (I
är reda
Me
att räku
inspekt
arbetsg
samvets
röster r
intresse
(Weyer
af lagst
lagen a
stiftning
ord. V
fabriksla
haft en
svaga b
Ni
ej blott
den ska
männe
Ni sett
och så
mörkret
fabriksla
serna i
kortare
Ni inher
i konces
gar till
åtminston
ministrern
Rechtsbü
regeringe
des behan
Och hva
i konces
cirkulär:
sein, dass

1880 are more human than the local authorities of sixty years ago» (III: 200).

Förf. betraktar resultatet af den engelska fabrikslagstiftningen intill 1833 såsom i det närmaste betydelselösa (III: 202, 208). Denna lagstiftnings åldersföreträdare är redan härmed temligen reduceradt.

Men ytterligare ett tiotal år, intill 1844 års lag, är att räkna som en inlednings- och försöksperiod, hvarunder inspektörerna hade att oftast fåfångt kämpa ej blott mot arbetsgifvarnes dåliga vilja, utan ock mot en oärlig och samvetslös regering, som för att ej mista fabrikanternes röster nödgade inspektörerna att åt hennes politiska partintresse uppoffra lagens helgd och arbetarnes välfärd (Weyer, sid. 52 ff). Och efter 1844 års lag följer en rad af lagstiftningsåtgärder, innan vi komma till kodifikationslagen af 1878 och tilläggslagen af 1883, med hvilka lagstiftningen dock säkerligen ej på långt när sagt sitt sista ord. Verkliga förhållandet är sålunda, att den engelska fabrikslagstiftningen är i den meningen gammal, att den haft en långvarig och mödosam utveckling från mycket svaga begynnelse.

Ni rekommenderar den engelska fabrikslagstiftningen ej blott för dess högre ålders skull, utan ock därför att den skall vara mera i detalj gående än den tyska. Men måne Ni verkligen känna den senare? Antagligen har Ni sett ett exemplar af *The factory and workshop act*, och så gjorde Ni den illa grundade slutsatsens språng i mörkret. Det är förhastadt att antaga, att den tyska fabrikslagstiftningen är knapphändig därför, att bestämmelserna i Gewerbe-Ordnung af 1869 äro ojemförligt mycket kortare än nyssnämnda engelska lag. Af G.-O. behagade Ni inhemta, att för alla koncessionspligtiga rörelser kunna i koncessionsvilkoren inryckas bestämmelser om anordningar till arbetarnes skyddande mot fara. Och i Preussen åtminstone skall, enligt ett handels-, industri- och arbetsministrarnes cirkulär af 27 april 1872 (tryckt hos *L. Jacobi: Rechtsbücher des deutschen Reichs*, XIII, s. 70), landt-regeringen i hvarje Regierungsbezirk vid koncessionsärendes behandling ex officio pröfva frågan om skyddsåtgärder. Och hvad tror ni väl, att man på administrativ väg kan i koncessionen föreskrifva? Svaret lyder, enligt anförda cirkulär: »Dabei wird von dem Grundsatz ausgehen sein, dass jeder Unternehmer in dieser Beziehung alles

dasjenige zu leisten hat, was erfahrungsmässig und nach dem jeweiligen Stande der Technik für den fraglichen Gewerbebetrieb als bewährt und ausführbar anzusehen ist.» I fråga om rörelser, för hvilka särskildt tillstånd ej erfordras, utöfvas denna lokallagstiftning i annan form, men ej därför mindre verksamt, när efter »vorausgegangene Aufforderung der Behörde» rättelse ej följer. Med ett nytt cirkulär af 7 april 1874 till samma myndigheter följde en förteckning å de dittills utfärdade »polisförordningar till arbetarnes skydd mot faror för lif och helsa», för så vidt de genom berättelser från vederbörande auktoriteter kommit till ministerns kännedom. Deras antal uppgick då till tjugufyra. Skulle Ni vilja fullfölja studiet af denna lagstiftnings tillstånd i samtliga tyska stater och provinser och af dess utveckling till närvarande tid, så skulle Ni troligen blifva högst obehagligt öfverraskad af dess »i detalj gående» utförlighet.

Hur den tyska skyddslagstiftningen utbildas »i detalj» genom lokal-administrativa påbud, kan inhemtas af de hvarjehanda slags förordningar i ämnet, hvilka meddelas i bihangen till de här nedan omtalade *Amtliche Mittheilungen*. I ärgångarne 1886—1887 äro såsom exempel aftryckta koncessionsvilkoren, med deri inryckta bestämmelser om skyddsåtgärder, för sju industriella rörelser, nemligen:

- 1) Konzessionsbedingungen für die Errichtung von Zinkblendeöfen, verbunden mit einer Anlage zur Bereitung schweflicher Säure in Lipine,
- 2) Konz.-bed. für die Errichtung einer Pulverfabrik bei Ober-Heyduck, Kreis Beuthen.
- 3) Konz.-bed. zur Anlage und zum Betriebe einer Kinetitpatronenfabrik,
- 4) Konz.-bed. für die Anlage und den Betrieb einer Sicherheits-Zündschnur-Fabrik,
- 5) Konz.-bed. für ein auf der Dynamit- und Sprengelatinefabrik zu Laimbach zu errichtendes Nitrirhaus zur Mengung der Säuremischung mit dem Glycerin in einem Bleibottich durch eingepresste Luft,
- 6) Genehmigungsbedingungen für die Anlage einer Celluloidfabrik,
- 7) Gen.-bed. für die Anlage einer Natron-Cellulosefabrik.

De
såsom
gående
1) O
Af
af
2) P
G
utf
oc
ful
an
3) P
vo
Be
4) V
bet
5) E
Inn
Ob
Fa
har
gev
6) P
Bl
7) A
Ar
auf
8) S
Rus
Sta
9) P
Bea
Lar
Var
den eng
hand gj
dustriell
som der
delar fr
Tidskrift
inspektio
lands in

Dersammastädes finna vi följande, i annan form än såsom föreskrifter i koncessioner meddelade påbud angående skyddsåtgärder:

- 1) Ortspolizeiliche Vorschrift für die mit Herstellung von Abziehbildern beschäftigten Kunstanstalten, utfärdad af magistraten i Nürnberg,
- 2) Polizei-Verordnung, betreffend den Betrieb der in der Gemeinde Königswinter belegenen Backofensteinbrüche, utfärdad af kgl. regeringen i Regierungs-Bezirk Köln och, med hänsyn till dessa underjordiska arbetsställen, fullständigande samma regerings förordning af 20 mars angående anläggning och drift af stenbrott m. m.,
- 3) Polizei-Verordnung der Königl. Regierung zu Trier vom 29. November 1887 über die Anlage und den Betrieb von Steinbrüchen und Gräbereien,
- 4) Verordnung des Königl. Polizei-Präsidenten zu Berlin, betreffend den Betrieb von Mineralwasserfabriken,
- 5) Erlass des Königl. Württembergischen Ministerium des Innern an die Königl. Kreisregierungen, die Königl. Oberämter und die Gemeindebehörden, sowie an die Fabrikinspektoren, betreffend die baupolizeiliche Behandlung der Bauten von Fabriken und ähnlichen gewerblichen Anlagen, vom 24 Juni 1887,
- 6) Polizei-Verordnung, betreffend die Verhütung von Bleivergiftungen der Arbeiter in Ofenfabriken,
- 7) Anweisung des Königl. Regierungs-Präsidenten zu Arnberg, betreffend die Untersuchung des Klärbassins auf den Papierfabriken,
- 8) Statut, betreffend die Beseitigung der Rauch- und Russbelästigungen durch Feuerungs-Anlagen in der Stadt Gera, samt
- 9) Polizei-Verordnung, betreffend die Unterbringung und Beaufsichtigung der auf den Backsteinfabriken des Landkreises Frankfurt a. M. beschäftigten Arbeiter.

Vare detta anmärkt utan någon afsigt att förringa den engelska fabrikslagstiftningen, som i inspektörernes hand gjort det största gagn. Om möjligen Englands industrilif numera icke uppvisar sådana härresande taflo, som den österrikiske Gewerbe-inspektorn Nawratil meddelar från Galicien och Bukovina (Nationalökonomisk Tidskrift 1886, s. 470 ff), så är det framför alt fabriksinspektionens förtjenst. Men förr åtminstone erbjöd Englands industri ämne nog till dylika teckningar. Det är

ju inspektörerna, som blottat de förhållanden, hvilka dr Karl Marx åberopar i första bandet af sitt namnkunniga verk »Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie». Fabriksinspektörerna hafva, såsom tysken Rodbertus förebrående yttrat, »levererat material åt Marx». Men hvems är skulden, att ett sådant material fans för den socialistiska bibeln? Den frågan rekommenderas till Edert begrundande och alla deras, hvilkas åsigter Ni uttalar och hvilkas intressen Ni förfäktar, när Ni motsätter Eder en effektiv lagstiftning till skydd för arbetares lif och helsa i arbetet.

Emellertid är Eder ifrågavarande anmärkning om den engelska fabrikslagstiftningens företråde anmärkningsvärd icke blott genom hvad den innehåller, utan ock genom hvad den icke utsäger. Ni talar icke om, *i hvilket afseende* komitén (sid. 66) sagt sig föredraga den tyska, schweiziska och österrikiska lagstiftningen. Och hvarför går Ni så till väga? Jag har fåfängt sökt en mildrande förklaring af Edert beteende. Ni ville ej omtala, i hvilket afseende komitén träffat nämnda val, ty Ni insåg att Ni då åtminstone ej skulle få någon arbetsgifvare att instämma i Eder anmärkning, hvaremot den, formulerad blott såsom en anklagelse mot komitén, den der varit nog tanklös att icke inse den engelska lagstiftningens företråde, kunde beräknas skola slinka ned hos den kritiklöse och anmärkningslystne tullorgans-läsaren lika lätt som åtskilliga andra af Edra uttalanden, deri intet annat är klart än det klandrande syftet. Det förhållande, som Ni icke låtsat om, är nemligen att komitén icke velat lemna inspektörerna makt att *direkt föreskrifva* en arbetsgifvare hvad denne skall göra, utan blott att meddela anvisningar och råd, hvaremot åt en inspektören öfverordnad myndighet, konungens befallningshafvande, förbehålles makten att, efter näringsidkarens hörande, pröfva huruvida inspektörens anvisning bör upphöjas till ett påbud, eller icke. Ni vet naturligtvis mycket väl, att arbetsgifvarne skola föredraga just detta af komitén föreslagna sätt framför inspektörens rätt att omedelbart meddela föreskrifter. Ni har också råkat att förråda att Ni sjelf hysar denna mening, som jag förutsätter hos alla svenske arbetsgifvare, ty Ni vill ju icke allenast icke stryka bort k. befallningshafvandes pröfning, utan dertill hafva ett slags mellaninstans, en nämnd, mellan inspektören och k. befallnings-

hafvan
komitén
omöjlig
F
menda
k. befä
räkna
stundo
höfding
med r
utlåtan
tion fö
som lä
märkni
»I
en pr
kunna
men v
spridni
förändr
De
höfding
dömelse
helsovä
bestämm
Äf
denset
dock e
som klä
norstäd
Ätminst
finnas
intresse
ingår de
instrukti
»k. mts
öfver, a
sina älig
Man fråg
sedan 18
förligt n
kan ställ
det kron

hafvande. Medgif således, att om Ni hade ärligt refererat komiténs förslag i denna del, Eder anmärkning hade blifvit omöjlig.

För egen del skulle jag gerna vilja taga Eder rekommendation för det engelska systemet på orden. Ty hos k. befallningshafvande läser man, fruktar jag, ej kunna påräkna synnerligt intresse för saken eller mycken energi, stundom ej heller någon insigt i ämnet. I ett af landshöfdingeembetet i Jönköping den 20 oktober 1881 afgifvet, med namnen C. Ekström och J. J. Smith undertecknad utlåtande öfver Medicinalstyrelsens förslag till ny instruktion för provinsial-, distrikts- och stadsläkare samt andre som läkarekonsten utöfva, har jag läst en så lydande anmärkning mot nämnda förslag, § 1:

»Då icke ens den mest omsorgsfulla utöfning af de en provinsialläkare tillhörande tjensteåligganden torde kunna verka till 'förekommande af sjukdomars uppkomst', men väl bidra till minskande af uppkomna sjukdomars spridning, synes ordalydelsen i början af denna § böra förändras.»

Det var väl endast formela skäl, som afhöllo landshöfdingeembetet att, i samband med denna summariska fördömelse af all helsovård, tillika föreslå upphäfvande af helsovårdsstadgan och några andra dermed beslågtade lagbestämmelser.

Äfven om ett sådant yttrande, som det från länsresidenset i Jönköping utgångna, skulle söka sin like, hvilket dock ej tör vara så säkert, så är måhända den mening, som kläder sig i dessa minnesvärda ord, ej så sällsynt anorstädes inom »den vanliga landtregeringens» regioner. Ätminstone ser man ej, att för en motsatt menings tillvaro finnas några bevis i landshöfdingeembetenas ådagalagda intresse för helsovården och energi att främja den. Sådant ingår dock i k. befallningshafvandes embetsåligganden. Uti instruktionen för landshöfdingarne, § 29, heter det, att »k. m:ts befallningshafvande skall icke allenast vaka deröfver, att vederbörande i städerna och på landet fullgöra sina åligganden i afseende å helsovården, utan ock» o. s. v. Man frågar sig, hur landshöfdingarne under de fjorton åren sedan 1874 vakat öfver helsovårdsstadgans tillämpning. Ojemförligt mycket ursäktligare, ifall samma förebrående fråga kan ställas till dem, äro kronofogdarne. Visserligen åläggas det kronofogde i § 14 af kronofogdeinstruktionen att, »i

hvad på honom ankommer, vaka öfver behörigt handhavande af gällande författningar om allmänna helsovården». Men om en sådan bestämmelse kan utan tvekan sägas, att *ingen lag är bättre än sådan lag*. Lagstiftningshumbug är nemligen icke oskadlig: den är ett hyende för beqvämliheten, ett opiat för lagstiftarens eget samvete, blå dunster i andras ögon, en alltid tillhands varande invändning mot dem, som vilja förbättringar i sak, reformer till gagns. Det omdöme, en af Edre kolleger yttrat, att värdet af den af komitén föreslagna lagen, om man tager bort fabriksinspektionen, icke därför skulle blifva »alldeles lika med noll», synes mig böra rättas derhän, att den icke allenast blifver alldeles gagnlös, utan dertill skadlig.

Jag går nu att berätta om en annan af Edra utflykter på utländsk botten. Komitén har sagt, att allestädes der fabriksinspektion blifvit införd »dess outhärlighet blifvit altmer erkänd, ju längre dess verksamhet fortgått». Jag trotsar Eder att vederlägga denna uppgift. Ni har naturligtvis icke försökt något sådant, utan valt den ostridigt beqvämare utvägen att göra sanningsenligheten eller åtminstone opartiskheten af komiténs framställning misstänkt. Ni säger, att det är »tvifvelaktigt» om inspektörsinstitutionen i Tyskland »medfört någon nytta», och Ni säger Er hafva »erhållit meddelanden som gå i motsatt riktning» mot komiténs. Då dessa Edra meddelanden alldeles strida mot alt hvad komitén kunnat i saken inhemta — och den har likväl sannolikt gjort sig större möda än Ni — tillåter jag mig framställa den ödmjuka anhållan, att Edra meddelanden måtte, med uppgift om deras källa eller källor, varda offentliggjorda. Om de än ej kunna blifva af något gagn för komiténs arbeten, så skulle de utan tvifvel ådraga sig K. m:ts, Medicinalstyrelsens, Kommersekollegiets och Riksdagens synnerliga uppmärksamhet. Åtminstone intill dess detta offentliggörande egt rum, vågar jag antaga att de meddelanden, som stått komitén till buds, äro tillförlitliga: och enligt dem är gagnet af inspektörsinstitutionen i Tyskland alldeles otvifvelaktigt. Mot Edra anonyma meddelanden ställer jag här, i största möjliga korthet, några yttranden af vittnesgille män.

* Jag h
minnas rätt d

Professor d:r *L. Hirt*, Bezirks-Physicus i Breslau (Arbeiter-Schutz, Leipzig 1879) framhåller den tyska fabriksinspektionens företrädare framför den engelska och ser i den samma, trots åtskilliga arbetsgifvares protester, »die sicherste Bürgschaft für eine helle Zukunft und ein stetes Gedeihen des Arbeiterstandes». Han yrkar utvidgning af inspektörernas makt.

Paul Dehn (Arbeiterschutzmassregeln gegen Unfall- und Krankheitsgefahren, Berlin 1882) säger, att »fabriksinspektörernas verksamhet gjort slut på de gröfsta och betänkligaste missförhållandena».

De som, så vidt mig är bekant, skarpast kritiserat institutionens brister, nemligen d:r *H. Braun* (i Neue Zeit, 1887) och d:r *Max Quarck* (die Arbeiterschutzgesetzgebung im deutschen Reiche, Stuttgart 1886) hafva ej förkastat den eller nekat, att den gjort gagn,* men påyrkat en vidare utveckling — bl. a. mindre distrikt, vidsträcktare befogenhet, större hygienisk kompetens hos inspektörerna och, tills sistnämnda fordran blifvit uppfylld, anställande af fabriksläkare såsom deras medarbetare. *Ludwig Elster* (i en förut citerad afhandling) anmärker mot fabriksinspektionens nuvarande inrättning, dels att den lider af bristen på centralisation, dels att distrikten i allmänhet äro för stora. Genom den 1869 af nordtyska förbundets riksdag antagna Gewerbe-Ordnung, som snart derefter blef tysk rikslag, påbjöds icke, att inspektörer skulle anställas, utan öfverlemnades detta åt de särskilda regeringarna: i Preussen var, som nyss nämndes, institutionen införd sedan 1853, hvarjemte Baden och Sachsen följde detta föredöme 1871 och 1872. Men icke fullt tio år förflöto efter antagandet af G.-O., förrän en fullständig omkastning, såsom *Elster* säger, försiggick i riksdagens åsichter, och detta till förmån för inspektionen, hvilken nu genom lagen af 17 juli 1878, trots riksregeringens obenägenhet, gjordes obligatorisk för nästan hela tyska riket, med undantag af Mecklenburg-Strelitz, Lippe, Schaumburg-Lippe samt Lübeck. Man har funnit, särskildt genom undersökningen om barns och kvinnors fabriksarbete, att det icke var att vänta något allvarligt genomförande af fabrikslagstiftningen, med mindre statsinspektion infördes. Det fel, som nu enligt *Elsters* mening begicks, är att verkställigheten af bestämmelserna

* Jag har ej f. n. tillgång till d:r Brauns uppsats, men tror mig minnas rätt dess tendens.

i den till rikslagstiftningen hörande Gewerbe-Ordnung öfverlemnades icke åt riks- utan åt statsembetsmän: den brist på enhet, som här af orsakas, kan endast ofullständigt afhjelpas genom de af förbundsrådet fastställda normer för de instruktioner, hvarefter inspektionstjenstemännen hafva att rätta sig. Emellertid röjer denne förf. långtifrån något tvifvel derom, att inspektionen varit gagnande.

Slutligen anhåller jag att få rekommendera till genomläsning de *Amtliche Mittheilungen aus den Jahres-Berichten der mit Beaufsichtigung der Fabriken betrauten Beamten*, som utgifvas af Reichsamt des Innern — tolfte årgången för 1887 har nyss utkommit. Denna utväg att förskaffa sig någon kännedom om saken är troligen mindre beqväm, än den som stått Eder till buds i de hemlighetsfulla meddelanden, Ni återoppar: årgången för 1882 räknar mer än 700 sidor. Men den torde ock hafva sina företräden framför den, som Ni begagnat. Jag är dock ej nog partisk att till dessa företräden räkna den omständigheten, att säkerligen ingen människa kan studera dessa urkunder, utan att blifva övertygad, att den tyska fabriksinspektionen »medfört nytta». Man kommer till den vissheten, när man läser vitnesbörden om arbetsgifvares och arbetares ökade förtroende till och anlitande af inspektionen, om den växande muntliga och skriftliga beröringen mellan inspektörerne och yrkesidkarne. Man befästes i samma mening, när man inhemtar, huru inspektionen verkar för utredande af, för upplysning om arbetareförhållandena i ordets vidsträckta mening: åtminstone skall ingen underskatta gagnet deraf, som åtminstone i någon mån tror på den läran, att det rätta vetandet är det rätta handlandets drifkraft.

Men, som sagdt, låt oss få del af Edra meddelanden. Det är väl icke af skonsamhet mot Arbetareförsäkringskomitén, som Ni hemlighåller dem?

Såsom i England och Tyskland, har i Frankrike erfarenheten ådagalagt, att den decentraliserade, oafönade kommunal-inspektionen låter fabrikslagstiftningen förblifva en död bokstaf. Den första franska lagen om minderåriges arbete i fabriker m. m. (*manufactures, usines ou ateliers*) af 1841 stadgade, att »regeringen skall anordna inspektioner (*établir des inspections*), för att öfvervaka och betrygga verkställigheten af denna lag» (art. 10). Kamrarne hade

slutligen
 efter det a
 kammaren
 prefekter,
 maren att
 skilda kom
 eller åt de
 domare oc
 Regeringer
 ministern
 ett system
 »notabilitet
 industri- o
ordonnance
 Sedan förs
 undanskjuti
 kejsardöme
 understådt
 den nu gälla
 mentsförhar
 erkändes ut
 så föga ver
 tillsynen va
 börande ut
arrêts de p
 »vi komma
 inspektioner
 vi under fö
 den franska,
 hafva för os
 tigt organis
 bruken dere
 spektionen
 bildar en så
 vacklande,
 land, der ma
 törer, riklig
 iakttages be
 trodd åt ick
 uppfattning
 kostnaden,
 betraktas så
 den icke fin

slutligen stannat vid denna ganska obestämda föreskrift, efter det att en mängd olika förslag varit å bane. I pairskammaren hade ifrågasatts att inspektionen skulle skötas af prefekter, underprefekter och mairer; i deputerade-kammaren att den skulle anförtros, såsom i England, åt särskilda kommissarier, eller åt prefekter, underprefekter, mairer, eller åt de vid domstolarne anstälde åklagare, eller åt fredsdomare och poliskommissarier, eller åt folkskoleinspektörer. Regeringen var ej heller rätt viss i sitt sinne: handelsministern förklarade sig ej kunna »på förhand formulera ett system», men att man ämnade söka inspektörer bland »notabiliteter» i general- och arrondissementråden samt industri- och handelsråden (*Recueil général des lois et ordonnances depuis le 7 août 1830*, årg. 1841, sid. 75). Sedan först februarirevolutionen och derefter statskuppen undanskjutit tvänne förslag till ny lagstiftning i ämnet, och kejsardömet ej ens genomfört ett på den tiden statsrådet underställt förslag om aflönade inspektörer, kom omsider den nu gällande lagen till stånd år 1874. Under de parlamentsförhandlingar, som föregingo antagandet af denna lag, erkändes uttryckligen, att dess föregångare af 1841 blifvit så föga verksam just i följd af det olämpliga sätt, hvarpå tillsynen var ordnad. »Vi komma nu», heter det i vederbörande utskotts betänkande (*Recueil des lois, décrets et arrêtés depuis le 4 septembre 1870*, årg. 1874, sid. 288), »vi komma nu till detta förslags hufvudfråga, ordnandet af inspektionen öfver barnens arbete. De åtskilliga utflykter, vi under fortgången af detta utlåtande företagit dels på den franska, dels på den utländska lagstiftningens område, hafva för oss bevisat följande: der inspektionen blifvit kraftigt organiserad, der tillämpas lagen, rätta sig de industriela bruken derefter, och göras framsteg, men der tvärtom inspektionen icke har en fast och bestämd grundval och ej bildar en särskild corps, förblifver lagen utan tillämpning, vacklande, överksam. Det förre exemplet erbjuder England, der man upprättat en corps af öfver- och underinspektörer, rikligt aflönade af staten. Det senare förhållandet iakttages beklagligtvis i Frankrike, der inspektionen, anförtrord åt icke aflönade ombud af olika slag, saknat enhet i uppfattning och kraft i handling.» Efter att hafva berört kostnaden, som ju under d. v. förhållanden ej kunde betraktas såsom alldeles underordnad, yttrar referenten att den icke finge utöfva någon afgörande inflytelse. »Låt om

oss slutligen», sade han, »framställa frågan i denna skepnad: vill man, ja eller nej, en allvarsam lag, en lag som tillämpas? I händelse man derpå svarar ett ärligt menadt ja, bör man ej tveka längre att inrätta en af staten aflönad inspektion; i annat fall skall lagen förblifva illusorisk.» Och denna utskottets mening utvecklar han i en följd af betraktelser, som, ehuru de närmast gälla ett annat land, dock med skäl kunna rekommenderas till deras öfvervägande, som trots erfarenheten om helsovårdsstadgans och 1881 års förordnings öde förorda, att den föreslagna nya skyddslagen skall kastas i kommunalmyndigheternas papperskorg.

Emellertid fick ej statsinspektionen den utsträckning, som skulle tyckas vara den gifna följden af dessa betraktelser. Lagen bemyndigar regeringen att tillsätta endast 15 inspektörer (*inspecteurs divisionnaires*) för lika många distrikt, inom en förslagslista, uppgjord af en vid handelsministeriet inrättad rådgifvande komité (*commission supérieure*) bestående af 9 ledamöter, som nämnas af Republikens president. Derjemte föreskrifver den, att i hvarje departement skola finnas icke aflönade lokal-komitéer å minst 5 högst 7 ledamöter, med uppdrag att öfvervaka lagens verkställighet, att kontrollera inspektionen, att afgifva årlig berättelse, för hvilket ändamål de hafva att besöka industriela etablissement, verkstäder och arbetsställen, dervid biträdda af en läkare, om de så finna lämpligt. Generalråden bestämma lokalkomitéernas antal, minst 1 för hvarje arrondissement, och tjänstgöringsområden samt uppgöra förslagslista å ledamöter, bland hvilka om möjligt böra finnas 1 statsingeniör eller civilingeniör, 1 folkskoleinspektör och, i grufdistrikten, 1 grufingeniör; utnämningssrätten tillhör prefekten. Generalrådet eger ock att tillsätta af departementet aflönade, statsinspektören underordnade inspektörer.

Det redan citerade utskottsbetänkandet säger, att man påräknade, att lokalkomitéerna skulle utöfva en »verkligen kraftig inflytelse å industriidkarne», med framgång verka genom sin moraliska auktoritet och fullständiga den »i begynnelsen för sin omätliga uppgift otillräckliga» inspektionen. Hur denna förhoppning, att genom lokalkomitéer komplettera den ofullständiga statsinspektionen, i verkligheten slagit ut, derom har *Le Temps* för 24 och 29 november 1888 meddelat följande upplysningar.

Hvad angår lokalkommissionerna, så kunna de, med undantag för Paris och några andra städer, sägas icke

existera.
nera »fö
vara »nä
för två
ej gifvit
rapporter
Normand
gång, oc
kommissi
trädelse
genomför
af inspek
inspektör
och inspe
departeme
departeme
dennes, l'
tionen. U
inspektör
omöjlig
han ej fö
hvarje ar
högst nö
vissa sig,
undersökn
sådana su
I de 65,
man konst
års ålder.
ha erfarit,
unga barn
ena dörren
andra. De
industriidka
samma mis
dessa saker
behöfde ko
lita poliskon
tillämpning
sedan. —
stadgan upp

existera. Dessa kommissioner, säger en inspektör, funktio-
nera »föga eller alls icke». Deras verksamhet har synts mig
vara »nästan alldeles suspenderad», säger en annan. »Nyvalda
för två år sedan,» säger en tredje, »hafva de sedan dess
ej gifvit något lifstecken.» Till dessa citat ur inspektörs-
rapporterna tillägger tidningen, att i en stor industristad i
Normandie lokalkommissionen sammanträdtt blott en enda
gång, och då för att protestera mot en anmälan, att en af
kommissionens medlemmar gjort sig skyldig till en öfver-
trädelse af lagen. Kommissionernas betydelse för lagens
genomförande är att räkna ungefär lika med noll, alt beror
af inspektörerna, som äro 21 stats- och 70 departements-
inspektörer. Ensamt Seinedepartementet har 27 inspektörer
och inspektricer. I 65 departement deremot finnas inga
departementsinspektörer; generalråden i sådana industri-
departement som Meurthe-et-Moselle, les Vosges, les Ar-
dennes, l'Isère och så vidare anslå inga medel till inspek-
tionen. Under sådana förhållanden förslå ej de få stats-
inspektörerna, hvilka i sina berättelser beklaga, att de
omöjligen hinna med, hvad de borde göra — den ene att
han ej förmår under loppet af ett år göra ett besök å
hvarje arbetsställe, den andre att han ej medhinner de
högst nödiga kontrollbesöken (*contre-visites*) för att för-
vissa sig, huruvida någon verkan följt af den föregående
undersökningen (för år 1887 äro antecknade blott 7,800
sådana supplementär-inspektioner på i alt 73,220 besök).
I de 65,000 etablissement, som besöktes 1887, har
man konstaterat närvaron af 1,605 barn från 10 till 12
års ålder. Och tvifvelsutän är den siffran ofullständig. »Vi
ha erfarit,» säger en inspektör, »att i spinnerier, der altför
unga barn användes, man lät dem försvinna genom den
ena dörren, i det ögonblick då vi inträdde genom den
andra. Detta bruk tyckes sedan länge vara praktiseradt af
industriidkarne i denna trakt. Man har för oss anmält
samma missbruk i två andra stora industristäder. Men
dessa saker äro olyckligtvis svåra att kontrollera. Man
behöfde komma två inspektörer på en gång, eller ock an-
lita poliskommissariens biträde.» Se der, säger *le Temps*,
tillämpningen af en lag som trädde i kraft för fjorton år
sedan. — Det är samma ålder, den svenska helsovårds-
stadgan uppnått.

Inspektionsfrågan har nyligen afhandlats i tvänne af våra grannländer, Norge och Finland.

Uti det *Forslag til Lov om Tilsyn med Arbeide i Fabriker m. V.*, som norska Arbetarekommissionen i fjor afgaf (Arbeiderkommissionens Indstilling, I. Kristiania 1888) stadgas i § 42, första stycket:

»Tilsynet med denne Lovs Overholdelse føres af vedkommende Distrikts Politimester eller Foged i Forening med Stedets Sundhedskommission, hvis Ordfører bliver Tilsynets Formand. Forsaavidt Midler dertil ere bevilgede, ansættes tillige særskilte Fabrik- eller Arbeidsinspektører, der antages og afskediges af Kongen, som nærmere bestemmer deres Pligter saavel som deres Virksomhedsomraade i Forhold til de stedlige Tilsynsmyndigheder. Derhos kan vedkommende Regjeringsdepartement for enkelt Leilighed eller enkelte Tilfælde lade Inspektion foretage ved en eller flere dertil af samme antagne Mænd.»

Här bör först upplysas om den egendmligheten, att kommissionens förslag att i lagen icke föreskrifva, men väl tillåta förordnande af särskilda inspektörer, i sjelfva verket får anses för ett minoritetsförslag, mot hvilket majoriteten reserverat sig. Icke blott att, då 5 röster stannade mot 5, ordförandens röst gjorde utslaget till förmån för den anförda lydelsen; utan derjemte var en medlem af majoriteten enig med den jemnstarka minoriteten derutinnan, att regeringen borde uppmanas att, samtidigt med lagens framläggande för stortinget, begära anslag till tre inspektörsarvoden m. m. Jaabæk var nemligen ense med reservanterne om statsinspektionens outhärlighet, men ville att den icke skall bestämmas i lagen, utan »hvila på stortingsbeslut», således behandlas såsom ren budgetfråga. Såsom kommissionen sjelf anmärker, »er det saaledes kun 4 af 10 Medlemmer, som finder sig fyldestgjorte ved, at Tilsynet organiseres som i § 42 foreslaaet, uden at nogen fast Inspektör fra første Færd beskikkes».

Märkligt förefaller det också, att medan minoriteten genom tvänne af sina ledamöter mycket grundligt motiverat sin mening, majoriteten — eller hvad som skall gälla för majoritet — ansett sig kunna afstå från att gifva skäl för sin. Ty icke såsom en motivering, utan snarare som en undflykt måste man anse, att ett, så vidt jag vet, ännu icke behandladt lagförslag vid 1883 års storting om *Börns Anvendelse til Fabrikarbeide m. V.*, ett lagförslag som i

fråga om
14 och
af 18 n
afgöra,
land me
solklart,
fabriksb
icke i fö
myndigh

Eme
obetydlig
att se de
ders (kon

För
fogde el
sundhetsl

Denna s
vanterne
diga. »D

vanterne,
den end
Statens E

lighed fo
munen de
af Arbeid
inspektöre

nemligen
nödigt sjel
För

hetskomm
såsom he
Lagen af

om Foran
somme S
hetskomm

läkare elle
läkare ska
stadga §
distriktslä
nämnds ö
och sjukv
För d
en vidare

fråga om tillsynen »väsentligen öfverensstämmer» med §§ 14 och 16 i den olyckligt ryktbara svenska förordningen af 18 november 1881, ville öfverlemnna åt erfarenheten att afgöra, huruvida en särskild inspektion borde införas i ett land med Norges obetydliga industri. Det är nemligen solklart, att ingen fackkunskap behöfs för att kontrollera fabriksbarnens ålder, arbetstid, skolgång o. d., och det är icke i följd af brist på sådan kunskap, som våra kommunalmyndigheter låtit 1881 års förordning blifva en död bokstaf.

Emellertid är ju den s. k. majoritetens förslag icke så obetydligt skiljaktigt från Nya Dagligt Allehandas önskan att se den blifvande lagen öfverlemnad åt helsovårdsnämnders (kommunalnämnders) missvård.

För det första gör nemligen förslaget vederbörande fogde eller polismästare till sjelfskrifven ledamot, jemte sundhetskommisionens medlemmar, af lokalinspektionen. Denna skiljaktighet är väl icke så obetydlig, ehuru reserveranterne icke dess mindre ansett statsinspektörer nödvändiga. »Der kan let tænkes Forholde», säger en af reserveranterne, »hvorunder en kommunevalgt Myndighed, om den end som i det af Flertallet foreslaede Tilsyn har Statens Embedsmænd inden sin Midte, kan have Vanskelighed for at modstaa et ydre Pres, saafremt inden Kommunen den største sociale og finantsiele Magt repræsenteres af Arbejdsgivere.» Denne reservant vill således ha statsinspektörer just af det skäl, hvarför Ni ej vill veta af dem, nemligen att en vald kommunalmyndighet icke besitter nödig sjelfständighet mot kommunalmatadorerne.

För det andra får ihågkommas, att de norska sundhetskommisionerna icke äro alldeles detsamma som våra såsom helsovårdsnämnder fungerande kommunalnämnder. Lagen af den 16 maj 1860 »om Sundhedscommissioner og om Foranstaltninger i Anledning af epidemiske og smitsomme Sygdomme» säger (§§ 1 och 8), att i hvarje sundhetskommision, på landet som i stad, vederbörande embetsläkare eller en annan af medicinalbestyrelsen dertill antagen läkare skall vara ordförande. Föreskriften i vår helsovårdsstadga § 27, om rättighet för vederbörande provinsial- eller distriktsläkare att vara tillstädes och deltaga i kommunalnämnds öfverläggningar om frågor rörande allmänna hälso- och sjukvården, är deremot naturligtvis alldeles betydelslös.

För det tredje befinnes, att majoriteten synes ifrågasätta en vidare utveckling af den i paragrafens ofvan citerade

första stycke beskrifna lokalinspektionen, ty den talar i samma paragraf om de rättigheter som tillkomma denna inspektion och dess »lægekyndige og teknisk uddannede Assistenten», hvarvid läsaren förmodligen bör i tankarne tillägga: i fall sådana assistenter finnas eller komma att finnas.

På det att Ni ej af denna i en lagparagraf antydda fromma önskan må tro Er kunna hemta något stöd för förslaget om tre sakkunnige inspektörer med suppleanter i hvar och en af Sveriges kommuner, bör kanske nämnas, att enligt 1860 års lag Sundhedskommission skall finnas på landsbygden i hvarje Formandsskabsdistrikt, och att antalet af dessa distrikt, om jag ej misstager mig, med ett eller annat tiotal understiger 500. Af ett par reservationer synes framgå, att man i sjelfva verket icke förutsatt att assistenter skulle blifva af kommunerne anstälde annat än undantagsvis (»i de större Byer» och »i enkelte større Herreder», säger en reservant, som dock talar för kommunal- jemte statsinspektion).

Skiljaktigheten mellan Sveriges och Norges kommunala helsovårdsmyndigheter kan i sin mån förklara, hvarför äfven kommissionens s. k. minoritet eller en del deraf vill, jemte statsinspektionen, taga lokalmyndigheterna i anspråk för lagens genomförande; emellertid är detta samma system, som misslyckats i Frankrike. Två medlemmar af minoriteten hafva emellertid blott subsidiärt slutit sig till detta förslag, men principaliter yrkat, att lokaltillsynen måtte, under fabriksinspektörernes kontroll, anförtras åt en underinspektör för hvarje amt, hvilken befattning företrädesvis borde anförtras åt en med någon teknisk bildning utrustad läkare. Och en tredje ledamot af minoriteten vill formligen frikalla Sundhedskommissionerne från deras tillsynspligt med hänsyn till sådana rörelser, som falla under lagen. Hans reservation anbefalles till alle vederbörandes uppmärksamhet.

Vid 1877—1878 års landtdag beslöto Finlands ständer en anhållan hos regeringen om framläggande af förslag till lag rörande barns och minderåriga personers användande vid fabriker, handtverk och andra handteringar, samt rörande inspektion deröfver. Enär något lagförslag icke förelades 1882 års landtdag, emedan vederbörande ansågo de i förordningen om näringarna intagna bestämmelser i ämnet »vara tills vidare tillfyllestgörande», väcktes frågan

då på r
I sitt de
utskottet
nödvänd
moralisk
högt ut
närings
icke till
derutinn
tillräckli
skrifter»
öfverlem
sjelffallet
och de
dragna,
ingalund
äfvén vi
största f
föra my
ersätta e
nu beslö
redningar
åt saku
ompröfn
fabriker
dighet at
betets ut
samt dere

Seda
börande
sition till
angående
hvilket d
följande l

§ 17.
utöfvas u
inspektör
område.
gränser b
tion närm
sovårds-
ankommer
äro inspe

då på nytt, denna gång med en vidsträcktare omfattning. I sitt derom afgifna betänkande yttrade lag- och ekonomiskutskottet, att en lagstiftning i ämnet påkallades af oafvislig nödvändighet, derest man ville förekomma ett fysiskt och moraliskt nedåtgående hos befolkningen å orter, der en högt utvecklad fabriksrörelse förefinnes. Föreskrifterna i näringslagen och helsovårdsstadgan syntes nemligen utskottet icke tillfyllestgörande. Utom i annat vore dessa lagar derutinnan bristfälliga, att de ej anordna en verksam och tillräcklig kontroll. »Den öfvervakning af hithörande föreskrifter», säger utskottet, »som uti helsovårdsstadgan finnes öfverlemnad åt de kommunala helsovårdsnämnderna, kan sjelffallet, med afseende å dessa nämnders sammansättning och de många olikartade göromål, som å dem äro uppdragna, icke blifva af stor betydelse. Utskottet underkänner ingalunda värdet af tillfälliga inspektioner, och det har äfven vid en företagen sådan inspektion uti en af landets största fabriksstäder visat sig att dessa otvifvelaktigt medföra mycket gagn, men de kunna dock uti ingen mån ersätta en permanent öfvervakning.» I den petition, som nu beslöts, anhöllo ständerne att, i sammanhang med utredningen af den vid föregående landtdag väckta frågan, åt sakkunniga personer måtte uppdragas att taga under ompröfning såväl de sanitära förhållandena vid landets fabriker och verkstäder, som frågan om arbetsgifvares skyldighet att ansvara för skada till lif eller lem, som under arbetets utöfning drabbar arbetare utan hans eget förvållande, samt derefter proposition i ämnet föreläggas ständerne.

Sedan ärendet blifvit förberedt af en komité och vederbörande hörde öfver dess förslag, framlades genom proposition till 1888 års landtdag ett förslag till *Förordning angående skydd för arbetare i de industriella yrkena*, i hvilket de om inspektionen handlande paragraferne äro af följande lydelse:

§ 17. Tillsyn öfver efterlefnaden af denna förordning utöfvas under Industristyrelsens öfverinseende af yrkesinspektörer, hvilka enhvar erhålla sitt särskilda tjänstgöringsområde. Inspektörernes antal och inspektionsområdenas gränser bestämmas af senaten, som jemväl genom instruktion närmare ordnar inspektörernes verksamhet. § 18. Helsovårds- och kommunalnämnderna skola i allt hvad på dem ankommer lemna yrkesinspektörerne nödigt biträde, och äro inspektörerne särskildt befogade att genom bemälda

nämnders förmedling utöfva inspektionen öfver handtverkerierna.

Inspektörerna ega ock, då de derom anhålla, af vederbörande provincial-, stads- och kommunalläkare samt yrkesföreningarnas fullmäktige bekomma erforderliga upplysningar äfvensom af vederbörande stadsmyndigheter och kronobetjening nödig handräckning.

I §§ 19—20 stadgas bl. a., att yrkesinspektör eger att vid besök i fabrik m. m. »af hvarje der anställd person fordra upplysningar», att när industriell inrättning ej motsvarar stadgandena i lagens §§ 1—5 eller de af senaten enligt § 6 meddelade närmare föreskrifter, »förständigade vederbörande arbetsgifvare att inom viss utsatt tid på tillika angifvet sätt afhjelpa missförhållandet», hvilket förständigade yrkesidkaren kan inom tretio dagar underkasta Industristyrelsens pröfning.

I propositionens motivering yttras om inspektionen:

»Såsom af ständerna vid föregående landtdagar framhållits, erfordrar en lagstiftning af nu i fråga varande beskaffenhet, för att kunna bringas till allmän efterlefnad, en för sådant ändamål särskildt anordnad kontroll. — Enligt 17 § komma för tillsynen öfver författningens efterlefnad att tillsättas särskilda tjenstemän under namn af yrkesinspektörer, hvilkas antal senaten egde bestämma, men hvilka tillsvidare icke torde behöfva blifva flere än två.»

Om samma fråga uttalade sig ekonomiutskottet i sitt betänkande öfver propositionen på följande sätt:

»Huru förutseende och klokt lagstiftaren än må förfara vid fastställandet af normerna för det skydd, han önskar bereda arbetarne i de industriella yrkena, blifva alla dessa stadganden utan betydelse om icke en sorgfällig uppsigt öfver deras efterlefnad uppnås. Det har vid sådant förhållande icke kunnat undgå utskottets flertal, att *kärnpunkten i det föreliggande förslaget ligger uti möjligheten att anordna en fullt verksam kontroll* öfver arbetsgifvarne med hänsigt till efterlefnaden af lagens stadganden, men utskottet har äfven kommit till en stadgad öfvertygelse att stora svårigheter härvid måste öfvervinnas. Obetingadt har utskottets flertal i detta afseende hyllat satsen, att den som vill målet äfven måste vilja medlet. Och då erfarenheten från de stora industriidkande länderna, der frågan icke såsom hos oss är ny, otvetydigt gifver vid samma att en särskildt anordnad inspektion är det enda verksamma medlet

för syfte
godkänn
anställan
ryggat t
utgifter
yrkat at
stristyre
utan an
och utes
skall om
det unde

Min
står, att
äro vida
(»medic
ligen, så
äfvesson
plats, at
seende.
utfärdar
tillser, a
fullgöra
tion öfve

De
af Land
smärre j
geras, ä

Ede
derpå u
möjligt
yrkeskän
minstone
Ni är at
ty någo
menas k
prisivärd
påståend
att man
andedrag

Hedin

för syftemålets ernående, har utskottets flertal enats om godkännande af förslaget om särskilda yrkesinspektörers anställande. Deremot har en minoritet inom utskottet ryggat tillbaka för farhågan, att de häraf föranledda statsutgifterna komme att blifva öfver höfvan stora, samt förtyrkat att ifrågavarande inspektion borde utöfvas af Industristyrelsens intendenten.» Utskottet lemnade §§ 17—18 utan anmärkning, föreslog i § 19 en redaktionsändring och uteslöt ur § 20 föreskriften, att Industristyrelsens beslut skall omedelbart fullgöras, äfven om arbetsgifvaren drager det under senatens pröfning.

Minoritetens reservation är något underlig. Den påstår, att redan befintliga bestämmelser om fabriksinspektion äro vida bättre, emedan de garantera nödig sakkunskap («medicinska fackstudier») hos inspektörerne. Det är nemligen, såsom minoriteten anmärker, ålagdt provinsialläkarne äfvensom helsovårdsnämnderne, der en läkare alltid har plats, att utöfva tillsyn med verkstäder i hygieniskt afseende. Man har ju då redan inspektörer, »blott (!) man utfärdar nödiga instruktioner för dessa, samt derjemte tillser, att såväl provinsialläkare som helsovårdsnämnder fullgöra sina åligganden», således i alla fall en inspektion öfver — inspektionen.

De paragrafer, som handla om inspektionen, godkändes af Landtdagen med de af utskottets majoritet föreslagna smärre jemnkningar. Huruvida lagen ännu hunnit promulgeras, är mig ej bekant.

Eder första invändning mot förslaget om inspektörer går derpå ut, att hos oss »lär det blott i undantagsfall blifva möjligt att till befattningarna erhålla personer med praktisk yrkeskännedom», detta därför att våra näringar äro »åtminstone i kvantitativt hänseende så obetydligt utvecklade.» Ni är att lyckönska, om Ni sjelf fattar det anförda skälet, ty någon annan lär näppeligen göra det. Hvad dermed menas kan för öfrigt vara likgiltigt, eftersom Ni sjelf med prisvärdt tillmötesgående skyndar att slå ihjel Edert eget påstående genom en sjelfmotsägelse af den horribla natur, att man sällan eller aldrig hört maken dertill. I samma andedrag som Ni förkunnar, att k. m:t ej skall kunna skaffa

lämpliga personer till samtliga inspektörsplatser, föreslår Ni att hälsovårdsnämnd (kommunalnämnd) skall förordna tre inspektörer (en praktisk yrkesutöfvare, en läkare, en ingenjör) med suppleanter. Skall det ske i hvar och en af rikets kommuner, så blifva nära 15,000 sakkunnige män, fördelade på nämnda tre kategorier, anstälde som inspektörer och inspektörssuppleanter. Antagligen kan Ni ej undantaga något mycket stort antal kommuner, der alls icke någon anledning till inspektion skulle förekomma, ty Ni har icke påyrkat någon restriktion i mom. 1 af första paragrafen i komiténs förslag. Men om Ni vid närmare öfvervägande af den enormitet, Ni föreslagit, skulle vilja komma ifrån den med en förklaring, att inspektörer ej behöfva förordnas i alla kommuner, så inverkar detta icke alls på omdömet om Edert påhitt. Ty om kommunalinspektörerna blifva några tusental flere eller färre, så är det i alla fall lika barockt att Ni tilltror Er kunna skaffa så många sakkunnige, på samma gång Ni förnekar att k. m:t kan skaffa ett tiotal *souffre tout* är som vore det enkom uppfunnet till epigraf å Edra artiklar.

I England finnes f. n., enligt uppgift hos Weyer, 1 Chief inspector, 5 Superintending inspectors, 39 Inspectors (hvaraf 7 af första och 32 af andra klassen) samt 10 Junior inspectors. Hur många rörelser äro underkastade inspektion, derom torde näppeligen noggrann uppgift finnas; vid år 1875 talades om 100,000 arbetsställen. Till jemförelse kan nämnas, att antalet af de rörelser, från hvilka komitéen af arbetsgifvare begärde olycksfallsuppgifter, var 15,089 (deri ingå 1,829 jordbruk och 2,806 till sjö- och landtransport hörande rörelser). I Tyskland var år 1887 inspektionsdistriktens antal 48 och inspektörerna, Fabriks-Aufsichtsbeamten, lika många. En del af inspektörerna hade biträden, hvilkas hela antal s. å. uppgick till 20 assistenter, 3 Hülfbeamten, 4 »kemiske sakkunnige», af hvilka en för 3, och en för 2 inspektionsdistrikt (Aufsichtsbezirke); för 1 distrikt säges, att »vid behof» tekniska biträden tillkallas. I Österrike bestämdes distriktet 1883, då inspektion infördes, till 9, ökades 1885 till 12, följande år till 15. I Schweiz voro distriktet, enligt de senaste berättelserna (för 1886 och 1887) fortfarande blott tre; år 1884 stodo nära 3,000 rörelser med 141,000 arbetare under inspektörernes tillsyn. Inspektören i första kretsen fick år 1886 en medhjelpare;

men inspektörerne i andra och tredje kretsarne synas vara ensamme om sitt arbetsdryga uppdrag.

Jag vet naturligtvis icke, hvilket antal statsinspektörer Ni beräknat, men jag kan väl nu i alla fall uppmana Eder att oförbehållsamt erkänna, att Eder opposition mot förslaget *icke* i någon den allra minsta mån förestafvats af bekymmer, att k. m:t ej skulle kunna finna tillräckligt antal dugliga personer.

Låt om oss därför skärskåda ett annat af Edra skäl mot statsinspektionen, att nämligen »inspektionen öfver fabriker och verkstäder fortfarande såsom hittills borde kunna handhafvas af de myndigheter, hvilka enligt nu gällande lag skola utöfva den, helsovårdsnämnd i stad och kommunalnämnd på landet». Endast i förbigående anmärker jag att detta förslag, som äfven inbegriper anställande mot arvode af 3 sakkunnige inspektörer till nämndens biträde, just icke rekommenderar sig från den billigare kostnadens synpunkt. Om vi antaga, icke 7,000, utan blott 5,000 eller t. o. m. blott 3,000 kommunalinspektörer med arvode i medeltal af 100 kr. för år, så blifver ändå skilnaden till förmån för komiténs förslag betydlig. Men Ni ser kanske icke alls på kostnaden, utan blott på det bättre resultat, som helsovårds- och kommunalnämnder »borde» kunna åstadkomma, och i så fall insisterar jag ej på kostnadsfrågan. Deremot, hvad angår sjelfva saken, nämndernes förmåga att fylla denna uppgift, måste jag anmärka, att sjelfmotsägelsen, som synes vara den rent personliga formen för Edert tänkande, äfven här spelar Eder ett vådligt spratt. Ni säger om förordningen af den 18 november 1881 angående minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering, att den, »illa efterlefd, ej öfvervakad, endast blifvit en död bokstaf» och »knappast kan anses existera». Det är ju en ganska ordentlig dödsattest; om författningen fortfarande får anses vara till, så är det endast såsom lik. Nåväl, denna författnings efterlefnad är stäld »under särskild tillsyn af helsovårdsnämnd eller, der sådan ej finnes, af kommunalnämnd i den kommun, inom hvilken fabriken, handverket eller handteringen bedrifves» (§ 1). Det åligger »helsovårds- eller kommunalnämnd att noggrant öfvervaka, att de i denna förordning gifna föreskrifter iakttagas, och för sådant ändamål tid efter annan sjelf eller genom personer, som nämnden inom eller utom sig utser, besöka de inom kommunen befintliga, särskild tillsyn underkastade

arbetsställen» (§ 14). Der särskildt betänkliga förhållanden förekomma, skall nämnd göra framställning i ämnet hos civildepartementet (§ 15). Nämnd eller dess förtroendemän ega tillträde till fabrik m. m. och att der företaga de undersökningar, som deras åligganden föränleda (§ 16). Då förordningens bötesmaximum är blott 300 kronor (§ 17), torde den ej heller i den punkten drabbas af Edert ogillande, för hvilket komiténs bötesbestämmelse (10—500 kronor) råkat ut. Och böterna skola tillfalla kommunens kassa (§ 21), hvilket stadgande Ni säkerligen tillerkänner ett afgjordt företräde framför den nymodiga idén att pålägga lifsmedelstullar för att skaffa statsmedel till lättnad i kommunalbeskattningen. Kort sagdt, om någonsin en författnings tillämpning garanterades efter Edert nuvarande sinne, så var det väl denna. Och likväl är det Ni sjelf, som nu ringer begravningsklockorna öfver den hädanfarna! Men midt under Edra dödsbetraktelser yrkar Ni, att man bör utleverera en ny förordning åt helsovårds- och kommunalnämnder att af dem förpassas till samma grafvens ro. Hvarför förbigick Ni ej med fullkomlig tystnad 1881 års författning? Ett olyckligare val af allierad kunde Ni ej göra — en allierad, som ej nöjer sig med att fly från slagfältet, utan redan i bataljens början förrädiskt går öfver till fienden.

Jag finner, att detta Edert skäl mot statsinspektionen, nemligen att man har helsovårds- och kommunalnämnder att anlita, bör läsas med eftertrycklig betoning af ordet »såsom»; i så fall blir det begripligt. Eder mening är väl, att fabriksinspektionen bör af nämnderne utöfvas »fortfarande så, som hittils», på samma sätt som hittils, eller med andra ord så litet som möjligt, helst icke alls.

Uppfattadt på detta sätt, kommer det också — en sällsynthet i Edra artiklar, som jag gör mig ett nöje af att signalera — att stå i harmoni, icke i motsägelse, med Edert tredje skäl, som är den »väsentliga skilnaden mellan maktutöfningen af en af konungen tillsatt embetsman och en af medborgare för ett eller två år vald kommunal-delegation, hvars ledamöter efter ej allt för lång tid kunna utbytas mot nya, om de göra sig skyldiga till missgrepp». Ja, det tror jag, det. Stackare den, som gör sig »skyldig till missgrepp» mot kommunal-matadorer med höga röstetal: han förlorar snart »medborgares» förtroende, han oskadliggöres och — lagen med honom. Men lagen står emellertid

qvar i
ropas
grunds
uppnå

Fö
fabriks
nalnäm
alldeles
profeti
myndig
död b
enligt
12 nov
att in
Eder o
till re
kernes

»E
bränn
R
att k.
en för
gande
om till
skriften
annat:

»E
i dyli
skall
derest
vande
åstadk

De
dess y
af år I
blifva o
ildet år
provins
stående

quar i Svensk författningssamling, för att vid tillfälle åberopas såsom vitnesbörd om samhällsordningens moraliska grundsatsar och lagstiftarens omsorger. Edert syftemål är uppnådt.

För åtta år sedan uttalade Nya Dagligt Allehanda om fabriksinspektionen och om helsovårdsnämndernes (kommunalnämndernes) duglighet för denna uppgift en mening, alldeles *motsatt* den, som tidningen nu bekänner. Den profetia, som då lästes i Edra spalter, att i de kommunala myndigheternas hand fabrikslagstiftningen skulle blifva en *död bokstaf*, har till punkt och pricka gått i uppfyllelse, enligt hvad Ni sjelf uppgifver i Edra artiklar den 9 och 12 november sistlidet år. Och nu vill Ni icke dess mindre, att inspektionen skall anförtros åt dessa myndigheter. Eder omvändelse är så fullständig, som hade Ni gjort Eder till regel biskopens i Reims maning, när han döpte frankernes konung:

»Bøj nacken, fromme Sicamber; tillbed hvad du brände, bränn hvad du tillbad.»

Riksdagen hade i skrifvelse af 19 maj 1875 anhållit, att k. m:t täcktes »genom sakkunnige män låta utarbета en författning angående barns och yngre personers antagande och användande i fabriks- och handtverksarbete samt om tillsyn *från statens sida* öfver de deri meddelade föreskrifternas efterlefnad». I skrifvelsens motivering yttras bland annat:

»Emellertid anser Riksdagen, med den erfarenhet som i dylika frågor vunnits, att något verkligt gagn icke skall kunna genom de föreslagna åtgärderna erhållas, derest icke äfven kontroller öfver efterlefnaden af blifvande stadgar i ämnet genom tillsyn från statens sida åstadkommes.»

Den erfarenhet, Riksdagen här åberopade, har sedan dess ytterligare fullständigats, i det att helsovårdsstadgan af år 1874 mestadels fått, i kommunalmyndigheternas hand, blifva och förblifva en *död bokstaf*. Den komité, som förildet år afgaf utlåtande angående förslag till instruktion för provinsialläkare äfvensom vissa andra i samband dermed stående frågor, yttrar (Betänkande, sid. 137):

»Om än icke kan nekas, att å många ställen inom vårt land, synnerligast i de större städerna, mycket blifvit åtgjort för befordrande af allmän sundhet, skönjas dock flerstädes stor liknöjdhet och slapphet i detta hänseende, och *hvad särskildt landsbygden angår, torde helsovårdsstadgans fordringar och anvisningar oftast lemnas obeaktade.*»

Den komité, som med anledning af riksdagens nyss nämnda skrifvelse blef af k. m:t tillsatt, föreslog naturligtvis också tillsyn, genom inspektörer förordnade af k. m:t, öfver de fabriker, handverk och andra handteringar, der arbetare under aderton års ålder användas.

I den förordning i ämnet, som af k. m:t utan riksdagens hörande utfärdades den 8 november 1881, öfverläts emellertid tillsynen, i strid med riksdagens uttryckliga önskan, åt helsovårds- och kommunalnämnder.

Författningen utkom i Svensk författningssamling den 15 december 1881. Den 30 december s. å. underkastades hon i Nya Dagligt Allehanda en kritik, som det utan tvifvel skall blifva Eder ett sant nöje att läsa om, med de kursiveringar, som jag *ad usum Delphini* tillåtit mig. Efter några detaljmärkningar samt en erinran, att den brådorstörade tillämpningen måste komma i kollision med bestående arbetsaftal, anförde Eder tidning vidare:

»Om ock mot detaljbestämmelserna i denna stadga en del anmärkningar skulle kunna göras, så lemna vi dem dock för att sysselsätta oss något med den kontroll, som anordnats, emedan denna vid tillämpningen *helt säkert skall befinnas helt och hållet illusorisk* samt vara *totalt otillräcklig* för det ändamål, som med de nya bestämmelserna afses.» Ni antog väl, att saken kunde någorlunda reda sig i de större städerna, »i hvilka särskilda inspektörer kunna tillsättas». Men, tillade Ni, »lika visst är också, att särskildt på landet, der kommunalnämndens medlemmar ha annat att göra än gå omkring och kontrollera förordningen af den 18 november, och der *hvarken håg eller förmåga finnes att anordna en särskild inspektion, hela denna förordning skall komma att blifva en död bokstaf*. Men icke nog härmed. Då, der större industriela inrättningar, såsom fabriker, bruk, sågverk och utyligt finnas, *deras egare oftast på kommunalstyrelsen utöfva ett högst betydande inflytande, och det sålunda beror af dem att öfva kontroll på sig sjelfva*, så är det klart att denna kontroll,

såsom
Edert s
de ord
författn
heten ä

De
till före
och kö
på förh
sagdt,
förde
stiftning
made
för stat
ej bor
regerin
vacker

So
formule
försäkr
Ni för
En

kontras
förordn
som d
ringskö
känsla
ordning
för till

Ni
vårds-
jemfore
är kons
past ka

Ni
icke en
städerna
mindre
undersök
försäkrin
nämnder
lämpning
senare n

såsom sådan betraktad, icke är särdeles mycket värd.» Edert slutomdöme uttrycktes med all önskvärd tydlighet i de orden, att »regeringen oeftertänksamt ökat antalet af författningar, som finnas till på papperet, men i verkligheten äro af mycket ringa betydelse».

Den 4 januari 1882 återkom Nya Dagligt Allehanda till föreskriften om kontrollens öfverlemnande åt helsovårds- och kommunalnämnder, om hvilken »hvar och en ju kan på förhand säga sig, att ett sådant lagstadgande, lindrigast sagdt, ej är seriöst». Såsom stöd för denna mening anförde Ni erfarenheten från England, af hvars fabrikslagstiftnings historia Ni meddelade en öfersigt. Ni försummade ej heller att påminna om, att riksdagen uttalat sig för statsinspektion, och Ni tillade att hänsyn till kostnaden ej borde, tvärtemot denna riksdagens önskan, skrämman en regering som umgicks med »planen att bortskänka en vacker del af statens inkomster».

Som Ni här af behagade finna, behöfver jag icke formulera en dom öfver Edert uppträdande mot Arbetareförsäkringskomiténs förslag, utan blott upprepa den, som Ni för åtta år sedan sjelf dikterat.

Endast det må tilläggas, för att ytterligare belysa kontrasten mellan då och nu, att kontrollen öfver 1881 års förordning icke förutsätter någon speciel sakkunskap, såsom deremot förhållandet är med den af Arbetareförsäkringskomiténs föreslagna lagen, utan endast en smula pligt-känsla och laglydnad. För tillsynen öfver den förra förordningen fann Ni de kommunala myndigheterna odugliga; för tillsynen öfver den senare anser Ni dem väl skickade!

Ni har fått fullständigt rätt i Eder förutsägelse: helsovårds- och kommunalnämnders oduglighet äfven för det jemförelsevis enkla uppdrag, 1881 års förordning gaf dem, är konstaterad. Ni säger sjelf, att denna förordning »knapast kan anses existera».

Ni skulle kunna för yttermera visso tillägga, att man icke ens har den trösten att kunna antaga, att de »större städerna» fördelaktigt skilja sig i detta afseende från de mindre och från landsbygden. I sammanhang med den undersökning i hufvudstadens fabriker, som på Arbetareförsäkringskomiténs begäran anordnades af Helsovårdsnämnden år 1886, företogs också en undersökning om tillämpningen af 1881 års förordning. Om resultatet af den senare må här anföras följande (Berättelse till Medicinal-

styrelsen om allmänna helso tillståndet i Stockholm under året 1886 m. m. af Stockholms Helsovårdsnämnd, s. 29 ff):

»I allt hafva 109 arbetsställen besökts, der minderårige äro anstälde. Af detta antal äro 99 hänförliga till fabriker, 10 till handtverk. — — — Om ett anmärkningsvärdt stort antal af dessa fabriker (handtverk inberäknadt) är förut ej känt, att de haft minderårige i arbete, emedan de ej fullgjort den i författningen dem ålagda skyldigheten att detta till helsovårdsnämnden anmäla. Dessa utgöra ett antal af icke mindre än 68, hvaraf nära hälften eller 32 äro större fabriker. I flere af dessa 68 fabriker hade man eller sade man sig ej ega kännedom om författningen, hvarför ej heller funnos några af de i densamma stadgade intyg med afseende på de minderårige. På några ställen svarades vid fråga, om författningen fans, att man ej hade fått densamma, i förmodan, att det vore myndigheternas sak och ej deras egen att anskaffa författningen. — — — Huruvida de minderårige inhemtat det för afgang från folkskolan stadgade minsta kunskapsmått eller ej, har i flertalet fall ej kunnat utrönas på grund af bristande intyg. — — — Arbetstiden har i mer än halfva antalet fall befunnits vara för lång. Minderårige under 14 år arbeta på flere ställen lika lång tid som yngre, ja ibland som äldre personer. Sålunda äro antecknade för minderårige under 14 år på

I ställe	$\frac{1}{2}$	timme	för	lång	arbetstid
I	»	$2\frac{1}{2}$	»	»	»
I	»	3	»	»	»
4	»	4	»	»	»
3	»	$4\frac{1}{2}$	»	»	»
3	»	5	»	»	»
I	»	$5\frac{1}{2}$	»	»	»
I	»	6	»	»	»

För yngre personer har arbetstiden varit för lång i följande fall:

I ställe	$\frac{1}{4}$	timme
16	»	$\frac{1}{2}$ »
13	»	1 »
1	»	$1\frac{1}{4}$ »
13	»	$1\frac{1}{2}$ »
5	»	2 »
1	»	$2\frac{1}{2}$ »

Natta
jande fall

I det
lång.»

List
icke uttö
att visa a
pades ku
har Ni s
af åtta
existerar.

I E
nog förs
oduglig
blifva a
att kom
giltigt,
varande
förlänad
allmänh
ning, so
utöfning
de hög
jag att
gälla lik
föreslagn
eller fler
en distri
att vede
skall bes
skriften I
Den
by upps
tillgick s
begäran

Nattarbete förekommer på 5 ställen. — — — I följande fall ha rastetiderna visat sig vara för korta:

1	ställe	$\frac{1}{4}$	timme	för kort rast
1	»	$\frac{1}{3}$	»	»
32	»	$\frac{1}{2}$	»	»
6	»	1	»	»
1	»	$1\frac{1}{2}$	»	»

I det sista fallet var ändock arbetstiden 2 timmar för lång.»

Listan på öfverträdelser af författningen är härmed icke uttömd, men det anförda torde vara tillräckligt, för att visa att Eder förutsägelse endast felade deri, att Ni hoppades kunna göra undantag för de större städerna. Detta har Ni säkerligen sjelf insett, efter som Ni nu på grund af åtta års erfarenhet säger, att författningen knappast existerar.

I Eder artikel den 30 december 1881 lät Ni tydligt nog förstå, att fabriksinspektionen skall blifva i regel oduglig («ej särdeles mycket värd»), derest ej inspektörerne blifva af k. m:t förordnade statstjenstemän. Ni antyde att kommunale inspektörer — och naturligtvis är det likgiltigt, om desses syssla blifver, för att begagna Edert nuvarande demokratiska uttryckssätt, ett af »medborgare» förlänadt förtroendeuppdrag, eller en aflönad tjänst — i allmänhet icke komma att intaga den sjelfständiga ställning, som är ett af de oundgängliga villkoren för en opartisk utöfning af detta värf. Ni gaf en rätt begriplig vink om de höga kommunalröstetalens roll. Och i alt detta tror jag att Ni hade alldeles rätt, och att Edra anmärkningar gälla lika mycket med hänsyn till inspektionen öfver den föreslagna skyddslagstiftningen. Låt oss antaga, att en eller flere kommuner skulle till inspektör antaga till exempel en distriktsläkare. Vet Ni hvad som skulle kunna komma att vederfaras honom till lön för pligtroget arbete? Jag skall besvara frågan genom en berättelse, hemtad ur tidskriften Eira (1882 $\frac{14}{1}$, sid. 33).

Den 23 november 1881 blef distriktsläkaren i Mölndals by uppsagd från sin befattning, hvilket enligt handlingarna tillgick sålunda. En »bystämman» hade sammankallats på begäran af disponenten för Korndals bruk, som yrkade

distriktsläkarens uppsägning, emedan denne skulle hafva »förstått sig på att ställa sig i ett mer och mindre spändt förhållande med de fleste af dem, som bekostat hans aflöning» och »tillfölje deraf antagligen finner i sitt intresse att varna arbetarne i byn för innehafvande sysselsättning». Emellertid väckte förslaget allmänt ogillande å stämman, så att bland de öfrige personer, som svarade för 12 bland de 16 bolag samt fabriks- och qvarnegare, hvilka bidrogo till distriktsläkarens aflöning, blott en förklarade sig »intet hafva emot att ny läkare antoges». På förslagsställarens yrkande skedde emellertid omröstning, då han ensam röstade för, alla de andra emot läkarens afskedande. Men som han röstade för ett taxeringsvärde af 1,732,000 kronor, de öfriga tillsammans för 1,161,000 kr., så blef dock uppsägningen beslutad af — »stämman». Utom att den omkullvoterade majoriteten sålunda genom sin omröstning tydligt gifvit sin mening tillkänna, belysas förslagsställarens yrkande och motiv af en protokollet bilagd skrifvelse från en frånvarande ledamot samt af en reservation mot det af en enda persons röstöfvermakt genomdrifna beslutet. Reservanten upplyser beträffande förslagsställarens beskyllning mot läkaren, såsom den der skulle »varna arbetare i byn för innehafvande sysselsättning», att läkaren »verkligen varnat personer som vid arbete i den under anläggning varande svafvelsyrefabriken ådragit sig sjukdomar i lungorna, att ej fortsätta med denna sysselsättning, försävidt de ville återvinna sin helse och försävidt ej några *försigtighetsmått att skydda arbetarne för den ytterst skadliga inverkan af svafvelsyrlighetsgasen vidtoges*». Reservanten tillägger, att enligt hans mening läkaren härutinnan gjort sin pligt, och att hans tystnad skulle varit ett tjenstefel. Men förslagsställaren hade ej blott en annan uppfattning, utan ock makt att göra sin vilja gällande, och läkaren straffades för det dåliga exempel han gaf, då han vågade i strid med en arbetsgifvares intresse bekymra sig om arbetarnes helse och lif.

Som Ni vet, herr Redaktör, kan det med hjälp af kommunalförordningen för landsbygden gå lagligen till på alldeles enahanda sätt å många kommunalstämmor, som å den omtalade bystämman. Skulle Ni ej, trots Eder beundran för den n. v. kommunala röst-orätten, vilja medgifva att, när den står till förfogande för sådana syften som i det anförda exemplet, »medborgares» val är en grym parodi?

Äfv
vara och
om en
slå oss ti
kommun
och aflö
Författn
ej vara
helsovår
att den
icke änn
kommun
beroende
lag skul
antalet
platt ing
åtgärder
intressel
de måttl
skulle fö
skyddså
intresse
»arvode
för det
erhållas
barnes
ster är
försäkr
Jag
och jag

3.

Såso
förslaget
sedan der
af Sveala

Äfven om fall likartade med det nyssnämnda skulle vara och blifva ytterst sällsynta, är likväl Edert förslag om en kommunal inspektion alldeles förkastligt. Vi få ej slå oss till ro med den tanken: hvarför skulle ej Stockholms kommunalstyrelse kunna och vilja skaffa dugliga inspektörer och aflöna dem så, som vigten af deras befattning kräfver? Författningen är afsedd att gälla hela landet. Nu lär det ej vara Eder obekant, att den för fjorton år sedan utfärdade helsovårdsstadgan på vår landsbygd är en död bokstaf, och att den i våra städer, hufvudstaden inberäknad, visserligen icke ännu fullständigt tillämpas. I hur många af rikets kommuner tror Ni då, att en af kommunalmyndigheterna beroende tillämpning i anda och sanning af en ny skyddslag skulle komma till stånd? I det ofantligt öfvervägande antalet kommuner skulle man komma att antingen göra platt ingenting eller ock inskränka sig till några pro forma-åtgärder. Ni kan omöjligen inbilla Eder, att den absoluta intresselöshet, som det stora flertalet kommuner visat för de måttliga helsovårdsanspråken i »nu gällande lagstiftning», skulle förbytas i ett lifligt intresse för hygieniska och andra skyddsåtgärder uti industriela etablissemang, och att detta intresse ej skulle rygga tillbaka för voterandet af sådana »arvoden» åt kommunale inspektörer, att dugliga personer för det svåra och säkerligen icke behagliga värfvet kunde erhållas. För att komma en sådan kommunalstämme-gubbarnes omvändelse åstad, fordras i sanning andra trollkonster än de besvärjelser, hvarmed Ni öfverhopar Arbetare-försäkringskommitténs förslag.

Jag öfvergår till en annan af Edra hufvudanmärkingar, och jag frågar:

3. Är komitténs förslag ett attentat mot svensk medborgerlig frihet och rätt?

Såsom sådant, ingenting mindre, vill Ni hafva lagförslaget betraktadt, — såsom en våldsgerning, ohörd alt sedan den tid, då af hednaverld Sveriges rike sammankom af Svealand och Göta. Nästan alla slag af arbetsgifvare,

säger Ni, skulle genom en sådan lag, som den af komitén föreslagna, bringas i »ett beroende af konungens embetsmän, som ej står i samklang med andan och ordalydelsen af våra lagar, och hvilket i högsta grad strider emot de begrepp om medborgerlig frihet och rättighet att råda öfver sig och sin egendom, som äro så starkt rotfästa hos oss och hvilka rättigheter vi (Ni) hoppas aldrig må blifva bortreglementerade». Hit få väl ock räknas de anmärkningarna, att högre böter ej borde stadgas för forseelser mot ifrågavarande lag, »än de som i allmänhet gälla för brott mot andra ordningsföreskrifter, ty annat än en ordningsstadga kan väl denna lag ej anses vara», samt att i § 9 bort stadgas »någon gräns för altför ofta upprepade stämningar».

Endast i förbigående anhåller jag att till en början få påpeka, att om en ny lag på ett område, som samhället hittills lemnat i tråde, skulle komma att strida mot »ordalydelsen» i förutvarande lagar, detta verkligen icke borde synas Eder altför märkvärdigt. Derjemte torde jag få erinra Eder om, hvad det är som frågan gäller och hvilket Ni oupphörligt glömmar, nemligen åtgärder för skyddande af arbetares lif och helsa i arbetet, och att föremålet för detta skydd icke, enligt »andan af våra lagar», hör till den »egendom», som Ni vill reservera Eder rätt att råda öfver.

Den strängaste bland de bestämmelser, hvarpå Ni grundar Edert påstående, att komitén begått ingenting mindre än ett attentat mot medborgerlig frihet och eganderätt enligt svenska begrepp, är den som bemyndigar k. befallningshafvande att, tills föreskrifven anordning vidtagits, förbjuda fortsättande af ett arbete, »der synnerlig fara är för handen». Om det är detta stadgande, som synes Eder vara en revolterande nyhet, så får jag kanske påminna om åtskilliga dess förebilder i »nu gällande lagstiftning». Enligt Grufstadgan, §§ 51—52, eger bergmästare att på grufvegares bekostnad låta verkställa »anstalt till trygghet» för arbetsmanskapet och att förbjuda grufarbete, som medför synnerlig våda för arbetarne. Helsovårdsstadgans § 16, 4 bemyndigar helsovårdsnämnd att t. v. förbjuda fabriks eller närings fortsatta drifvande, der den för närboende, arbetare, eller det allmänna medför svår olägenhet i sanitärt hänseende, som vederbörande ej velat afhjelpa. Enligt komiténs förslag beslutes ett sådant förbud af en ansvarig embetsmyndighet, k. befallningshafvande; enligt helsovårds-

stadgan,
nämnden)
förre led
oförstånd
heten bet
göra me
rättelse?
lagstiftnin
ställande
resurs, N
statsinspe
deremot
aflägsna
dige till

Reda

det icke
få i sitt
ningar o
bud att
till och
Ni åber
ningarna
säljning,
eftersom
sedd fö
sålunda
1887.
veras a
jag erk
om me
minna o
ståthåll
mars 1
aktigt»
kan åte
holm af
blandad
lag bör
der så fi
i betrak
maltdryc
mot des
påföljden

stadgan, af den oansvariga helsovårdsnämnden (kommunalnämnden). Det kan väl vara ovisst, om ett åtal mot den förre leder till ansvar, äfven der påbudet varit aldrig så oförståndigt och skadligt, men åtals- och ansvarsmöjligheten betyder dock något. Hvad skall näringsidkaren åter göra med helsovårdsnämnden, för att vinna någon uppriktelse? Männe Ni i Eder bekantskap med »nu gällande lagstiftning» kan hemta ett för näringsidkarne tillfredsställande svar på den frågan? Dock, jag glömmet den resurs, Ni oförsigtigt nog påpekat, att medan en misshaglig statsinspektör behåller sin plats, så länge k. m:t vill, Ni deremot kan »efter ej altför lång tid» låta »medborgarne» aflägsna ledamöter af helsovårdsnämnd, som göra sig skyldige till »missgrepp».

Redan af helsovårdsstadgan kan Ni således lära, att det icke är något absolut nytt, att en näringsidkare kan få i sitt yrkes utöfning rätta sig efter myndigheters anvisningar och, om han ej efterkommer dem, drabbas af förbud att fortsätta rörelsen. Ni skall vidare icke tro, att ej till och med svårare inskränkningar i den frihet och rätt, Ni åberopar, redan nu förekomma. Jag förbigår förordningarna om bränvins tillverkning och om bränvins försäljning, och håller mig till »ordningsföreskrifternas» kategori, eftersom Ni vill hafva den af komitén föreslagna lagen ansedd för blott en »ordningsstadga». Jag hänvisar Eder sålunda till »Ordningsstadgan för brännerierna» af 13 juli 1887. Svara mig icke, att dess stränghet tillräckligt motiveras af omsorgen om statens inkomster af bränvinet, ty jag erkänner icke att detta är en heligare omsorg, än den om människors helsa och lif. Kanske får jag också påminna om sådana simpla »ordningsföreskrifter», som öfverståthållareembetets reglemente för ångslupsstrafiken af 29 mars 1873, som stadgar, att om ångslupsredare ej »nöjaktigt» bestrider trafiken å sin linie, tillståndresolutionen kan återkallas. I kungörelsen om mjölkhandeln i Stockholm af 24 april 1886 säges, att den som säljer vattenblandad mjölk böte 2—100 kronor, der ej straff efter allmän lag bör följa å förseelsen, samt att hans förbrytelse må, der så finnes skäligt, »allmänneligen kungöras». Tag äfven i betraktande 1885 års förordning om försäljning af vin, maltdrycker, kokadt kaffé m. m. Mig synas förseelserna mot dessa ordningsföreskrifter ofta vara vida mindre och påföljderna strängare, än de som omtalas i komiténs för-

slag. Litet vatten i mjölken tager väl ej lifvet af folk, och om vin kan vara skadligt för helsan, så inträffar det nog äfven med sådant vin som säljes — med behörigt tillstånd.

Ni har också orätt i att föreställa Eder, att komiténs bötesbestämmelser (10—500) kronor äro ovanligt höga. I förordningen om passagerareångfartygs bygnad m. m. af 12 februari 1864, § 41, heter det, att »hvar som hindrar de i § 5 föreskrifna säkerhetsventiler från att fritt öppna sig eller å dem anbringa högre belastning, än vid senaste besigtning varit använd, straffes med böter från och med 100 till och med 500 kronor». Ni inser lätt, hvarför jag framdrager just detta exempel, om Ni kommer ihåg hvad jag förut citerat ur komiténs redogörelse för undersökningen i Stockholms fabriker. Samma förordnings §§ 42, 43, 45, 47 rekommenderas också till påseende. I grufvestadgan § 10 stadgas böter å 10 till 500 kronor för underlåtenhet att fullgöra föreskrift om åtgärder till skydd för arbetsmanskaper. I andra lagar, som ej heller få anses för annat än ordningsstadgar, ifall den föreslagna lagen om åtgärder till skydd för arbetares hälsa och lif skall så betraktas, kan Ni påträffa bestämmelser om böter från 500 till 1,000 kronor (förordningen om tillverkning af nitroglycerin m. m. af ²¹/₁₀ 1869).

Visst finnas också ordningsföreskrifter med lägre bötesbestämmelser. I de särskilda ordningsföreskrifterna för Stockholm af 11 januari 1869 stadgas 2—20 kronor för oloflig affischering, och i öfverståthållareembetets kungörelse af 10 juni 1865 böter på 5—50 kronor för oljud å teater under pågående föreställning. Men om Ni menar, att dessa bötesbelopp vore lämpligare för förbrytelser mot den lag, komitén föreslår, hoppas jag att Ni måtte blifva ensam om Er mening.

Saken är ju den, att det fins ordningsföreskrifter och ordningsföreskrifter, och att man ej bör låta narra sig af namnet, utan se till skiljaktigheten i sak. Glömmer man icke detta, så kan det vara af mindre vigt om den ifrågasatta författningen kallas lag eller, som Ni vill, ordningsstadga — af mindre vigt, ehuru icke likgiltigt, såsom just Eder reflexion utvisar. Namnet får till och med en ej så ringa vigt, om benämningen ordningsstadga användes till en förklädnad och skyddande likhet, hvarunder man vill dölja den väsentliga skiljaktigheten mellan det ifrågavarande lagförslaget föremål och åtskilliga andra ordningsföre-

skrifte
skydd
nuft
lera t
och h
hällni
för va
är för
försök
diska
det ic
lagen
det ic
hos en
förslag
manent
den, s
förenli
ligen t
hända
för rät
ej änn
tidigt v
att kor
skrifte
ordning
§ 21;
finner
stor m
den oc
fabriksa
till Ede
omkom
Ick
nytt oc
gammal
borgerli

skrifter. Komiténs olycksfallsstatistik och redogörelse för skyddsåtgärder m. m. protestera, i förbund med sundt förnuft och humanitetskänsla, mot hvarje tendens att assimilerade föreskrifter om åtgärder till skydd för arbetares lif och helsa i arbetet med, till exempel, föreskrifter om renhållning af gård och gata, eller till och med om ansvar för vattenblandning i den torgförda mjölken. Skilnaden är för stor, för att man skulle kunna finna sig i Edert försök att draga ned den föreslagna skyddslagen i de juridiska bagatellernas sfer. Eder indignerade anmärkning, att det icke fins »någon gräns» för åtal af förbrytelser mot lagen är alldeles riktig, nemligen under förutsättning att det icke heller finnes någon gräns för trots och tredska hos en eller annan bland dem, hvilkas talan Ni för. Edert förslag att bestämma, hur många gånger åtal för en permanent förseelse mot lagen må ega rum, att således bereda den, som kunde finna detta med sitt intresse eller humör förenligt, ett tillfälle att genom sitt passiva motstånd slutligen triumfera öfver lagen och myndigheterna, torde måhända — jag vågar ej yttra mig derom — innebära en för rättsväsendet fruktbar framtidstanke; men männe den ej ännu är för mycket framom sin tid, och förslaget för tidigt väckt? Det skall antagligen förvåna Eder att höra, att komitén äfven här hållit sig till andra ordningsföreskrifter såsom mönster. I helsovårdsstadgan, § 39; i förordningen af 1885 om utskänkning af vin, öl, kaffe m. m., § 21; i ordningsstadgan för städerna af 1868, § 25 återfinner Ni enahanda bestämmelse, således tillämplig å en stor mängd af äfven rätt små förseelser. Ja, Ni återfinner den också i den berömda förordning om minderåriges fabriksarbete, § 18, hvilken utgör en så makalös illustration till Edert förslag, att den nya skyddslagen bör lemnas att omkomma i helsovårds- och kommunalnämndernes händer.

Icke heller i denna del har komitén hittat på något nytt och oerhördt, eller begått något attentat mot de af gammalt i vårt samhälles mark rotfasta begreppen om medborgerlig frihet och rätt.

4. Svar på strödda anmärkningar.

Det är tydligt nog, att det som företrädesvis väckt Edert misshag är den föreslagna inspektörsinstitutionen. Och från Eder ståndpunkt, för Edra syften, har Ni träffat alldeles rätt, då Ni sagt Eder, att *der* är lagens kärna. Med inspektörsinstitutionen kan lagen blifva effektiv, derföruan icke värd tryckningskostnaden. Emellertid har Ni ansett nödigt att derjemte sammanhopa en hel mängd andra anmärkningar, förmodligen för att något maskera Edert hufvudsyfte genom att ingifva läsaren den föreställningen, att äfven i öfrigt komiténs förslag är synnerligen underhaltigt. Jag kan ej på annat sätt förklara, att Ni ej tvekat att inblanda i Eder kritik hvad till saken alls icke hör, eller att i brist på anmärkningar, dem Ni kunnat i begripliga ordalag framställa, använda alldeles ofattliga antydningar om betänkliga felaktigheter med mera dylikt. Jag skall följa Eder äfven på denna terrain.

I Eder kritik af inspektörsinstitutionen och Edert slutyrkande på omarbetning af lagförslaget har Ni lyckats finna plats för den anmärkningen, att »lagen om minderårige dekretades att gälla inom en altför knapphändigt tilltagen tid». Jag förmodar, att med dessa ej alldeles klara ordalag åsyftas den bekanta egendomligheten, att nämnda lag af 18 november 1881, som promulgerades i Svensk författningssamling den 15 december s. å., skulle träda i kraft från och med den 1 januari 1882. Om förfarandet att låta en helt ny lagstiftning i ett från vissa synpunkter ömtåligare ämne, än det som behandlas i komiténs skyddslag, träda i kraft fjorton dagar efter det författningen blef i tryck tillgänglig i hufvudstaden, kan ej gerna finnas mer än *en* mening. Men det borde ej heller finnas mer än *en* mening derom, att ifall ett dylikt förfarande mot förmodan skulle komma att förnyas, detta ju icke blifver komiténs skuld och icke kan räknas dess förslag till last. Komitén, som tydligt nog gifvit sin mening tillkänna, att dess förslag bör underkastas riksdagens pröfning, och ej såsom 1881 års förordning i administrativ väg beslutas, har tvärtom gjort hvad på komitén ankommer för att förebygga en sådan eventualitet — riksdagen

har ju
mand
träda
här a
synne
ögon
felade

N
mom.
lämpa
t. v.
del af
D
ligen
i någ
rätt
törern
mera
enda
med l
Hvad
histori
orakel
undrar
vinga
får Ni
efter t
E
talis
ankom
Denna
§ i föl
af insp
kända
för att
ställen
Att hä
ej hafv
Ni kun

Hed

har ju i sin makt att godkänna författningen med bestämmande af viss väntetid mellan promulgerandet och ikraftträdandet. Hvad i all världen har då Eder anmärkning här att beställa? Svaret är naturligtvis, att det är Eder synnerligen kärt, om komitén i tanklöse tidningsläsares ögon äfven får bära hundhuvudet för hvad regeringen felade för några år sedan.

Ni medgifver godhetsfullt, att föreskrifterna i § 1, mom. 1—3 kunna, »med några mindre jemnkningar», tillämpas och blifva till nytta. Likväl har Ni, oafsedt dessa t. v. hemlighållna jemnkningar, två erinringar mot denna del af förslaget att göra.

Den första lyder så, att mot dessa föreskrifter »möjligen (!) skulle kunna anmärkas, att flera af dem äro hållna i något obestämd form, och att de lemna rum för en *rätt långt gående tolkning* såväl af de föreslagne inspektörernes som af arbetsgifvarnes *ställning*». Då Ni sedermera sjelf öfvergifver första hälften af denna erinran, den enda punkt i hvilken jag eljest skulle fått det nöjet att med Eder instämna, så lemna jag den också å sido. Hvad åter angår den senare delen, så tror jag icke att historien förvarar minnet af ett mer tålamspröfvande orakelspråk från Dodona eller Delphi. Om jag här står undrande och spörjande, och någon annan, enligt det bevingade ordets justerade form, frågande och spörjande, så får Ni ej undra derpå eller spörja oss, hvarför vi fråga efter tanken i det så dunkelt sagda.

Eder andra erinran är, att »på intet ställe i lagen talas om åligganden för arbetaren att i hvad på honom ankommer medverka till vinnande af lagens systemål». Denna uppgift är icke riktig. Närmast efter mom. 1—3 i § 1 följer ett mom. 4, som säger: »der så pröfvas nödigt af inspektör, skola i arbetslokalerna anslås af honom godkända föreskrifter om hvad arbetarne hafva att iakttaga, för att undvika skada, samt dessutom å särdeles farliga ställen anslag anbringas, som uppmana till försigtighet. Att här det förhatliga ordet inspektör förekommer, borde ej hafva hindrat Eder att märka tillvaron af detta moment. Ni kunde det oaktadt hafva sagt och, ännu bättre, sökt

visa, att hvad lagen i detta afseende innehåller är *för litet*. Möjligen afser Ni något sådant, att döma af några följande ord om betydelsen af »det sätt, hvarpå arbetaren vårdar gjorda anordningar». Men låtom oss då ej nöja oss med en sväfvande fras, utan gå till saken. Om arbetaren ej rätt vårdar gjorda anordningar, hvad önskar Ni att påföljden skall blifva? Är Ni nöjd med ansvar för uppsåtlig skadegörelse, så behöfver komitén ej föreslå någon ny lagbestämmelse, ty det är alls icke tvifvelaktigt att arbetaren kan derfor dömas till straff och skadestånd; och om Ni härvid erinrar, att arbetaren ofta torde vara ur stånd att gälda skadeståndet, så lär det vara ej mindre sant, att det ligger utom komiténs förmåga att afhjelpa den olägenheten. Eller vill Ni, att sådan påföljd skall stadgas äfven för det fall att arbetaren, ehuru utan något uppsåt att göra skada, anses icke hafva väl »vårdat» anordningarna? Är detta meningen, så vill jag erinra att, medan det är lätt att afgöra huruvida arbetsgifvaren t. ex. fullgjort eller icke fullgjort sitt åliggande att kringgärda farliga maskiner eller transmissioner, det icke förhåller sig så, utan tvärtom, med pröfningen af den grad af omsorg, hvarmed arbetaren »vårdat» skyddsanordningarna. Önskar Ni emellertid en lagbestämmelse i detta afseende, så haf godheten att formulera den. Uppenbarligen kan man ej utsätta straff för en så oklart betecknad lagöfverträdelse, som den att ej rätt »vårda anordningarna». I förordningen af 18 febr. 1870, angående hvad vid tillverkning af tändstickor m. m. skall iakttagas till förekommande af käkbensbrand bland arbetarne, finnas böter utsatta för arbetare, som ej iakttaga vissa bestämda föreskrifter, såsom om särskilda arbetskläder m. m. Möjligheten för arbetaren att iakttaga dem beror väl till en del af arbetsgifvaren, men är också lätt att konstatera, så att en tillämpning af förordningens bestämmelser om ansvar för arbetarne icke behöfver ske på måfå och rent godtyckligt, hvilket skulle blifva fallet med det ansvarsstadgande, som Ni tyckes förorda.

Ni kältar om och mot »teoretisk bildning», »ensidigt teoretiska insigter» och det »teoretiskt önskvärda», tydligen för att insinuera att komiténs förslag är dikteradt af

ensidig teori, utan praktisk sakkunskap, och att det, upphöjdt till lag, skulle nödga industrien att offra åt teoretiskt önskvärda, men praktiskt öfverflödiga och ekonomiskt ruinerande anspråk. Jag skall undersöka, om Ni gifver skäl härför.

Ni antager, att k. m:t skulle till flertalet af inspektörsbefattningarna få nöja sig med personer, »som erhållit teoretisk bildning, men ej varit i tillfälle att praktiskt använda hvad de lärt». Om Ni gör en ny kalkyl öfver det behöfliga antalet inspektörsplatser, skulle kanske denna farhåga något lugnas, ifall den eljest är allvarsamt menad. Men det är den ej. När Ni bekänner, att det som i första rummet fordras af en inspektör, är kännedom om »den ekonomiska möjligheten» att drifva ett yrke, så förräder Ni den innersta tanken: inspektören må gerna vara okunnig i hygien, blott han står på den ensidiga arbetsgifvareståndpunkt, att han anser alla skyddsåtgärder, som kosta något, vara ekonomiskt omöjliga. Men om det gifves någon, som saknar all rätt att bedöma den ifrågasatta skyddslagstiftningen från synpunkten af arbetsgifvarens kostnad för åvägabringande af skyddsåtgärder, så är det Ni. I årtal har Ni utlofvat åt arbetarne *höjd aflöning* till ersättning för lifsmedelsbeskattningen. Detta löfte har Ni ej hållit; tvärtom hafva mångenstädes aflöningarna sjunkit efter spanmålstillarnes införande. Nåväl, tag en del, en mycket ringa del af den löneförbättring, som utlofvades åt arbetarne, men som de icke fått, och använd denna lilla del till bestridande af kostnaden för de skyddsåtgärder, som komitén föreslår — men tala för all del aldrig mer om dessa kostnader, kom ej vidare fram med sådana satser, som att de tullskyddade näringarnas »ekonomiska möjlighet» går under, om Ni nödgas inkläda en kuggvexel, regelbundet besigtiga en ångpanna eller bortskaffa den smuts, i hvilken »flugor och mask förekomma i formliga massor».

Hur förenar Ni oviljan mot den teoretiska insigten med förkärleken för den engelska inspektionen? Kandidater till Junior inspector-befattningen skola, enligt en förordning af 1855, aflägga examen i en mängd obligatoriska och något bland flere fakultativa ämnen; till de förre höra, utom modersmålet, tre lefvande språk samt *latin och grekiska*. Om hygien nämnes deremot ingenting, och af dess grundläggande vetenskaper förekommer

ingen bland de obligatoriska ämnena, undantagandes litet matematik.

När Ni uti Edert ofantliga förslag till kommunalinspektion ställer en läkare och en ingenjör vid den praktiske yrkesutöfvarens sida, så tyckes Ni f. ö. oförhappandes medgifva, att de förres insigter icke äro så underordnade för den sak, som verkligen är i fråga, nemligen skyddsåtgärder för helsa och lif. Hvarför skulle då ej läkaren-statsinspektören eller ingenjören-statsinspektören duga? Icke fruktar Ni på allvar, att han skall gifva anvisningar om omöjliga eller genom sin dyrhet ruinerande anordningar, att han ej skulle meddela sig med arbetsgifvaren och hemta upplysning af dennes »erfarenhet». Nej, Ni har sjelf sagt det: statsinspektören har en alltför sjelfständig ställning, Ni kan ej *votera bort honom*.

Ni låter förstå, att »riksdagen» ej skall gå in på lagen, med mindre den omarbetas efter Edra anvisningar, och Ni hotar, att det skall gå med denna lag, som med förordningen om minderårige, att den skall blifva en död bokstaf, »om man sträcker anspråken öfver det behöfligas gräns och ej tager hänsyn till annat än det som kan vara *teoretiskt* önskvärdt». Utan hänsyn till att Ni motsäger Er sjelf, kommer Ni således här åter med en antydning, att den teoretiska ensidigheten dikterat öfverdrifna anspråk. Ni motsäger Er sjelf. Ty Ni har uttryckligen erkänt, om än med förbehåll af några mindre jemnkningar, att hvad lagen fordrar af arbetsgifvaren — innehållet af § 1 — kan »utan större svårigheter tillämpas och blifva till nytta; och att de jemnkningar, Ni önskar, verkligen måtte vara bra obetydliga, får jag väl sluta deraf, att Ni sjelf ej med ett enda ord förräder, hvori de skulle bestå. Efter detta Edert erkännande förfalla ju antydningarna om den teoretiska ensidigheten och de för långt gående fordringarna.

Eller kanske all denna teoretiska jemmer, hvars befogethet Ni ej uppvisar med anförande af ens en rad i komiténs skyddsföreskrifter, blott skall tjena det ändamålet att låta allmänheten förstå, att komitén ingenting begripit — ehuru den märkvärdigt nog formulerat sina fordringar så pass bra, att de blott behöfva undergå »några mindre jemnkningar» genom Eder skickliga hand. I så fall hade det varit enklare att säga en gång för alla och sedan lemna den saken: se här ett exempel uppå, till hvilken grad vår Herre dock är de dårars förmyndare, han har

hjelpt komitén att så bestämma arbetsgifvarens skyldigheter, att alltsammans blir bra, så snart jag får rätta litet på ordalagen!

Jag vill emellertid upplysa Eder att, om komitén rådfrågat fackmän, som Ni torde anse som målsmän blott för de teoretiska fordringarna, den fortfarande räknar bland sine ledamöter en person, hvilken eger en långvarig och omfattande erfarenhet såsom stor arbetsgifvare, samt en arbetare, hvilkens i ett praktiskt yrke vunna insigt och omdöme i ämnet verkligen ej fördunklats eller förts på afvägar af hans ovanliga teoretiska bildning. För öfrigt skulle jag kanske få tillåta mig att, mot Edert ensidiga framhållande af »yrkesidkare» såsom allena meningsberättigade, erinra dels att arbetarne äro yrkesidkare lika väl som arbetsgifvarne och lika väl som de senare böra få hafva ett ord med i laget, dels att yrkesidkarnes opartiskhet icke alltid är upphöjd öfver allt tvifvel, dels och slutligen att äfven personer, som ej äro arbetsgifvare eller arbetare, icke därför äro absolut förhindrade att någonting förstå af denna sak. Man läser i häftet 2 af komiténs statistiska undersökningar om en snickerifabrik i Stockholm:

»Tvärt för och omedelbart invid dörröppningen till maskinrummet (äfven användt till reparationsverkstad) är en hastigt gående rem anbringad, utan skydd; då denna dörr skall passeras, *måste man krypa mellan de två i motsatta riktningar gående delarne af samma rem.* I maskinrummet en stor kuggvexel vid golfvet, i hvilken endast det mindre hjulet är inklädt; det större är oaktadt dess farliga läge alldeles fritt.»

I samma häfte meddelas om en benmjölsfabrik: »I sorteringsrummen, ben- och limkokerierna voro golf, väggar, tak och redskap klubbiga af smuts, som spred stank och bildade en god jordmän för flugor och mask, som förekom i formliga massor.»

Utan all förmätenhet torde det kunna sägas, att man ej behöfver hafva inhemtat »erfarenhet under längre tids utöfning af eller närmare beröring med ett yrke», för att kunna med förstånd bedöma sådana förhållanden. Det vill till och med synas, som det slags erfarenhet, hvilken i Edra ögon är nr 1, skulle stundom hos yrkesidkaren alstra en sådan slö likgiltighet för dylika ohyggligheter, att hans omdöme blir mindre värdt, än hvarje annans. I

de anförda fallen har det tydligen varit så. Det fattades bara, att en anhängare af lifsmedelstullarne skulle förklara, att icke heller här några »kraftåtgärder» behövas, och den luckan har Ni fyllt.

I komitéförslagets § 7 säges, att inspektörernes antal och tienstgöringsområden bestämmas af k. m:t, som för dem utfärdar instruktion. Hvad Ni om instruktionen yttrar, röjer icke mindre, än det öfriga innehållet i Edra artiklar, Eder oregleriga lust att klandra.

Ni förklarar först för icke väl betänkt »komiténs förslag om tillsättande af inspektörer, innan ännu någon instruktion för dem blifvit utfärdad». Något sådant har naturligtvis komitén icke föreslagit. Den föreslår, att riksdagen och k. m:t måtte genom lag bestämma, hvilka anordningar arbetsgifvare skall vidtaga till skydd för arbetares lif och helsa; att lagens tillämpning skall öfvervakas af inspektörer till det antal och med de tienstgöringsområden, k. m:t bestämmer; och att k. m:t för dem utfärdar instruktion. Låtom oss förutsätta, att lagen blifver af 1889 års riksdag antagen, att träda i kraft t. ex. från och med 1 januari eller 1 juli 1890, samt promulgerad i Svensk författningssamling vid midten af detta år. Under mellantiden mellan lagens utfärdande och ikraftträdande kommer naturligtvis k. m:t att fastställa och offentliggöra den instruktion, efter hvilken inspektörerne hafva att sig rätta från och med dagen, då lagen träder i kraft och deras tienstgöring börjar. Om de »tillsätts» innan instruktion blifvit fastställd, derest någon derförinnan vill låta sig förordnas, är naturligtvis likgiltigt, blott instruktion finnes när deras verksamhet börjar. Detta är verkligen så enkelt, att ett barn borde kunna fatta det — men Ni lyckas likväl att missförstå det och att tillskrifva komitén ett »förslag», som den icke framställt. Skulle Ni verkligen tycka, att komitén borde hafva förutsatt, att k. m:t kunde falla på den idéen att låta inspektörerne börja sin verksamhet, »innan ännu någon instruktion för dem blifvit utfärdad», och därför, till förebyggande af en så fruktansvärdt sannolik eventualitet, i lagen infört ett förbud för k. m:t att gå så till väga? Antagligen har komitén ej tilltrott k. m:t vare sig så mycket oförstånd eller någon lust att sjelf,

medelst proposition till riksdagen, underteckna ett intyg derom.

I Eder senare artikel återkommer Ni på nytt till frågan om instruktionen. Der heter det, att det måste anses »absolut nödvändigt att, innan beslut i fråga om inspektör (?) eller inspektion fattas, en instruktion utarbetas, som kompletterar lagförslagets bestämmelser och dessutom noga angifver inspektörens åliggande och rättigheter». Som vanligt, är det svårt att komma Er tankegång på spåren. Vill ni verkligen, att instruktionen skall göra tillägg till (»komplettera») förslagets bestämmelser i § 1, om arbetsgifvares skyldigheter? Jag trodde, att Ni ville hafva några, förmodligen inskränkande, »jemnknningar» i dessa bestämmelser, men dessa jemnknningar vidtagna i lagens text, ej införda i en af k. m:t allena beroende instruktion. Och vill Ni verkligen, att samma instruktion skall lemna ytterligare bestämmelser, utöfver hvad lagen innehåller, om inspektörs »rättigheter»? Detta vore i sanning underliga lagstiftningsprinciper: hvarför ej långt hellre i den lag, som stiftas af riksdagen och k. m:t samfaldt, intaga så väsentliga saker, ifall något mer, än det föreslagna, behöfver stadgas om arbetsgifvares skyldigheter och inspektörs rättigheter? Jag inser icke något skäl att på två dokument af olika legislativ natur fördela det, som utgör ett likartadt helt. Ett sådant förfarande borde, oafsedt sin ostridiga formela oriktighet, i Edra ögon vara så mycket mera förkastligt, som Ni synes vilja göra »beslutet», hvarmed förmodligen menas riksdagens beslut, om inspektion beroende af de antydda väsentliga tilläggen. Ty, hvad tjenar det till att hafva dem införda i ett till påseende meddeladt utkast till instruktion? Naturligtvis *utfärdar* k. m:t icke en instruktion för inspektörerna, förrän beslut om inspektörsinstitutionen blifvit fattadt. Och sedan instruktion blifvit utfärdad, kan k. m:t finna nödigt att snart nog ändra den — hvad gagnar det då till, att ett förslag till en sådan varit utarbetadt långt förut, och hur kan Ni af ett sådant utkast till en författning, som hör under k. m:ts administrativa lagstiftning, vilja göra Edert omdöme om lagen beroende? Eller slutligen, har Ni velat låta förstå, att äfven instruktionen för ifrågasvarande k. m:ts embetsmän bör underkastas riksdagens pröfning och godkännande? Jag har kommit på den gissningen därför, att Ni visar Eder vara mycket litet bekant

med gränsen mellan k. m:ts och riksdagens gemensamma och den k. m:t allena tillkommande lagstiftningsmakten. Ni yttrar nemligen, att helsovårdsstadgan innehåller betänkliga saker, som nog icke skulle finnas der, ifall »stadgan vid pröfning af riksdagen skarpare nagelfarits». Ack, Er kännedom om det förflutna går ej på långt när upp mot den vetskap om det kommande, som tillåter Er att uppräknat alla villkoren för »framgång i riksdagen»! Eljest skulle Ni veta, att riksdagen icke har på sitt samvete, hvad Ni anmärker mot helsovårdsstadgan. K. m:t har icke ansett den höra under 87 § regeringsformen, riksdagen icke heller; och k. m:t har ej heller funnit lämpligt att åt riksdagen öfverlemna att »gemensamt med honom» afgöra ärendet enligt § 89 i samma grundlag, utan lagstiftat alldeles på egen hand.

Det förekommer mig föga troligt, att k. m:t vill begära riksdagens samtycke till en instruktion för k. m:ts embetsmän. Och komitén, som icke förestält sig att instruktionen skall inkräkta på lagens område, utan inom kadern af lagens bestämmelser ordna de detaljer af inspektörernes tjenstutöfning, som enligt vårt samhällsskickts grundlagar och konstitutionella praxis rätteligen kunna af k. m:t allena i en instruktion fastställas till efterrättelse för statsembetsmän, finner förmodligen icke häri någon anledning till oro och bekymmer. Det är troligt, att den till och med skulle finna riksdagens pröfning af sådana bestämmelser, som t. ex. om inspektörernes rapporter, mindre lämplig.*

5. Slutord.

De som taga kännedom om frågans bakgrund, om de förhållanden, hvilka Ni så omsorgsfullt dolt för Edre läsare, skola — hoppas jag — instämma med komitén i den meningen, att riksdagen och k. m:t hade giltiga skäl att

* I förut citerade *Amtliche Mittheilungen*, årgången 1882, meddelas en »Anleitung für die Erstattung der Jahres-Berichte, der in Gemässheit des § 139 b. der Gewerbe-ordnung angestellten Aufsichts-Beamten», hvilken upptager sju sidor.

rikta
hällan
möjlig
af 3
oblig
gåend
oafsed
måta
arbet
hvad
värja
än b
farlig
gärd
bord
ständ
försä
olyck
olyck
väl,
intete
att k
hafva
skade
förstö
tistike
sicher
väg;
skilda
ligen
materi
tigade
Ja, så
fallsför
stiftnin
helsa i
diktera
lag on
till k. r
K
tionsfri
den me
föredrag

rikta sin uppmärksamhet på frågan om »ordnande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande möjliga olycksfall i arbetet», såsom orden lyda i k. brefvet af 3 oktober 1884. Den frågan löses icke genom en obligatorisk olycksfallsförsäkring allena, äfven mera vidtgående än den, som komitén tilltrött sig att föreslå. Ty oafsedt den omständigheten, som Ni måhända torde tillmäta någon vigt, att det är mycket orättvist om den *arbetsgifvare* i försäkringspliktig rörelse, som gör att hvad i hans makt står för att genom skyddsåtgärder afvärja olycksfall, skall drabbas af högre försäkringspremier än behöfligt vore, om ej hans yrkeskamrater inom samma farlighetsklass genom försummelse att vidtaga dylika åtgärder orsakade höjning af yrkets olycksfallsprocent, så borde väl saken äfven få betraktas något från *arbetarens* ståndpunkt, och han har rätt att säga, att olycksfallsförsäkringen visserligen erbjuder en välkommen hjälp, när olyckan skett, men att han hellre ser om han undgår olyckan och ej behöfver invalidhjelpen. Det är godt och väl, att den hvars arbetsförmåga af olycksfall blifvit tillintetgjord eller inskränkt, ej behöfver hungra och frysa, att han ej kastas på fattigvården; men det är bättre, att hafva friska och färdiga lemmar och helsa i behåll. »Att skadeslöshålla arbetets martyrer för skräck, smärta och förstörda lefnadsförhoppningar» — säger den bekante statistikern *Joh. Richard Mucke* (Die staatliche Unfallversicherung, Berlin 1881) — »är otänkbart på lagstiftningens väg; människokärlek i allmänhet och kärlek till den enskilda människan gå andra vägar, än lagens. Men visserligen är det den senares uppgift, att skydda honom för materiell nöd, att trygga tillfredsställandet af hans berättigade behof, så vidt detta är genom penningar möjligt.» Ja, så långt, icke längre, räcker den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. Den utesluter så litet behofvet af lagstiftningens ingripande till skyddande af arbetarens lif och helsa i arbetet, att det är en fullkomligt riktig tanke, som dikterat komiténs förfarande, när den gifvit sitt förslag till lag om skyddsåtgärder *främsta* platsen i sitt betänkande till k. m:t.

Komitén har, såsom Ni af dess i den delen reservationsfria utlåtande behagade inhemta, *enhälligt* varit af den mening, att obligatorisk olycksfallsförsäkring är att föredraga framför den utväg, som ju också, med stöd af

ej ovigtiga skäl, kunde ifrågasättas, att nemligen genom en lag af privaträttslig natur ålägga *den enskilde arbetsgifvaren ersättningsskyldighet*, hvarvid bevisningsskyldigheten, såvida en sådan lagstiftning skall blifva effektiv och ej göra kanske mera ondt än godt, måste åligga arbetsgifvaren, der han skall undgå ansvaret. Detta system, den enskilde arbetsgifvarens skadeståndspligt, har för sig — eller emot sig, hur man ser saken — tyska rikets »Gesetz betreffend die Verbindlichkeit zum Schadenersatz für die bei dem Betriebe von Eisenbahnen, Bergwerken etc. herbeigeführten Tötungen und Körperverletzungen», eller den vanligen s. k. Haftpflichtgesetz af 7 juni 1871 — den schweiziska lagen i samma ämne af 25 juni 1881 — franska, italienska och ryska lagförslag — den engelska skadeståndslagen, *Employers Liability Act* af 7 sept. 1880, samt den svenska lagen af 1886 om ansvarighet för skada i följd af jernvägsdrift. Komiténs skäl för att icke beträda denna väg (I: 1, s. 75), dess önskan att undvika den genom en lagstiftning om obligatorisk försäkring och om skyddsåtgärder i förening, synas välgrundade. Och likväl kan det hända, att man drifves in på denna väg.

Om Ni representerar ett arbetsgifvareintresse, nog mäktigt att omintetgöra till och med komiténs mycket fogliga skyddslag och, för skens skull, ersätta den med ett stycke papper sådant som lagen om minderårige, så skall Ni kanske ångra er, när Ni får se att Ni medverkat dertill att en kamp börjar, som ej får sluta innan en privaträttslig skadeståndslag genomdrifvits. Den förut citerade amerikanske författaren Weyer, som skrifvit sitt arbete under professor G. v. Schönbergs sakkunniga ledning, omtalar huruledes den lag af 1878, som kodificerade Englands fabrikslagstiftning — denna har ytterligare fullständigats 1883 — snart nog genomfördes i alla afseenden, utom *ett*, nämligen beträffande bestämmelserna om åtgärder till skydd mot kroppsskador. »I fråga om dessa föreskrifter,» säger han, »förlorade inspektörerna nära nog modet. Sedan tjugu år hade de allvarligt bemödat sig att minska farorna i arbetslokalerna, och likväl aftog ej det förskräckliga antalet olycksfall — 6,000 till 7,000 olycksfall måste inspektionsberättelserna årligen omförmåla. År 1879 riktade inspektörerna med särskild energi sin verksamhet på denna uppgift, men mötte från arbetsgifvarnes sida samma apati som förut. Då kom slutligen Campbells

skade
uttry
skade
Sedan
man
V
icke
mot A
missta
oblig
om ar
Om n
makt,
skydd
dem i
allvarl
de på
arbetsg
den ic

* I
som 188
industri-
nardelli,
bestämme
derest ic
med en
sorsisk», ä
»Mo
mening
beträffand
i afseende
än de so
i Tysklan
Ungarn
traktade i
bygga svå
stadgander
undantage
man detta
som möta
skyddar ar
betrygga
lidna ska
industriell
och försigt
och sålun

skadeståndslag 1880, som kort, kraftigt, otvetydigt och uttryckligt bekräftade den förolyckade arbetarens rätt till skadestånd, en rätt som alltid funnits enligt Common law. *Sedan dess skänka arbetsgifvarne inspektörernes uppmaningar och anvisningar ett villigare öra.»*

Vi skola lägga denna erfarenhet på minnet, * vi skola icke glömma den, ifall det motstånd, som nu yppat sig mot Arbetareförsäkringskomiténs förslag, visar att komitén misstagit sig i sitt val, då den ej, i stället för förslag till obligatorisk olycksfallsförsäkring, utarbetat förslag till lag om arbetsgifvares ersättningspligt vid olycksfall i arbetet. Om nemligen de, som innehafva samhällets lagstiftningsmakt, undandraga sig sin pligt att påbjuda åtgärder till skydd för arbetares lif och helsa, att utveckla och precisera dem i mån af förändringarna inom industrien, samt att allvarligen hålla hand öfver påbudens efterlefnad, och om de på samma gång skulle underlåta att lagbestämma arbetsgifvarens civila ersättningspligt på sådant sätt, att den icke blifver ett tomt ord i lagen, så skulle införandet

* I motiven till det lagförslag om arbetsgifvares civila ansvarighet, som 1882 framlades för italienska deputerade-kammaren af åkerbruks-, industri- och handelsministern Berti i förening med justitieministern Zanardelli, anföres bland skälen hvarför man, med afvikelse från civillagens bestämmelser, måste på arbetsgifvaren öfverflytta bevisningsskyldigheten, derest icke den berättigade förmån (*legittimo beneficio*) för arbetaren, som med en skadeståndslag afses, skall blifva »i praktiken till stor del illusorisk», äfven följande:

»Motståndarne mot det system, vi förorda, kunna till stöd för sin mening åberopa föredömena af den engelska lagen och den tyska lagen beträffande fabriks- och gruf-industrierna, men icke i fråga om jernvägarne, i afseende hvarå den tyska lagen innehåller ännu strängare bestämmelser än de som nu föreslås. Det vare oss emellertid tillåtet att anmärka att i Tyskland och det Förenade konungariket, likasom i Schweiz, i Österrike-Ungarn och delvis i Frankrike finnas särskilda lagbestämmelser som, betraktade i sitt sammanhang, utgöra verkliga industrilagars afsedda att förebygga svårare olycksfall. Deremot saknas uti Italien helt och hållet lagstadganden till skydd för arbetaren mot industriarbetets vådor, om man undantager de få och disparata föreskrifter som angå grufindustrien. Tager man detta med i räkningen, och besinnar man de icke ringa svårigheter som möta genomförandet af en industriel organisation, den der verksamt skyddar arbetarens helsa och lif, lär det visa sig påtagligen lämpligt att betrygga den skadades eller hans rättsinnehafvares talan om ersättning för lidna skador. *Verksamma bestämmelser, syftande till detta mål, nödga industriidkaren att, i sitt eget intresse, tillägna sig alla de skyddsåtgärder och försigtighetsmått, som bidraga att minska anledningarna till skadestånd och sålunda äfven medelbart gagna arbetaren.»*

af en obligatorisk olycksfallsförsäkring i sjelfva verket gifva lagstiftningens helgd och makt åt den mest omoraliska uppfattning af yrkesfaran (*le risque professionnel*). Socialismens ekonomister hafva ej försummat att göra gällande denna anmärkning mot den nuvarande »industriela civilisationens antisociala karakter». Utvecklad genom ångkraften och arbetets centralisation — yttrar sålunda G. Rouanet med anledning af den olycksfallslag, som i fjor voterats af franska deputerade-kammaren och nu är under behandling i en senatskommission — »har den kapitalistiska produktionen förvandlat arbetarne, som Revolutionen ville frigöra, till bihang till maskinen, lefvande hjälpkrafter åt de mekaniska motorerne. Ve biträdet, om maskinen kommer i olag: de springa tillsammans i luften, och deras kvarlefyor af jern och kött blanda sig, kringströdda på marken, som fuktas af ångpannans heta ånga och den söndersmulade eldarens blod. Bihang till maskinen, maskinföda — se der hvad teorien om den professionela risken fastställer, i det den erkänner att yrkesfaran medför ett normalt årligt medeltal af olycksfall, som regelbundet inträffa, utan att deremot fins något hjälpmedel. Denna teori ej allenast erkänner, utan stadfäster och legaliserar arbetarens underlägsenhet i förhållande till arbetsgifvaren. Den skapar ett nytt aflöningskontrakt, enligt hvilket arbetaren erkännes för ett produktionens eventuella offer, ett offer som kan evalveras i pengar, och som på förhand tariferas af lagen. Ty den lag, som man håller på att utarbete, tariferar arbetarelifvet till procent vexlande efter yrke och yrkesrisk. Till exempel, skadeståndet åt en stympad, till allt arbete oförmögen arbetare, skall blifva lika med två tredjedelar af årliga medelaflöningen. Så att, genom det nya arbetsaftalet, arbetsgifvaren köper arbetarens icke blott arbete, utan äfven lif. Hvilken motsägelse mot det ryktbara juridiska ordstäfvet: omoraliska aftal gälla icke!»

Under de angifna förutsättningarna är denna kritik lika träffande, som författarens förord för en kombination af försäkring och arbetsgifvarens omedelbara skadeståndspligt rättfärdigadt. Ett förslag i denna riktning, utarbetadt af Eugène Fournière och gilladt af *Société républicaine d'Économie sociale*, vill å ena sidan göra arbetsgifvaren personligen ansvarig för skadestånd, för att ej gifva honom tillfälle att, mot erläggande af en olycksfallsförsäkrings-

premie
helsa,*
betaren
Et
pflicht
samma
arbetsg

* I
Zanardel
hunnit
ningsky
» Vil
att lagen
andra ru
fullständ
förslaget
lagförslag
gifvaren
att drab
skulden
risker me
fall, som
han ej
draga till
hvarmed
Lag
svarighet
alla slag
het, eller
Hur
om jag
främst s
villande
komités
gifvares
i arbetet,
arbetsgifv
orättvist
båras af
värden.
komitén
som förf
att påläg
rade sina
vill nu,
säkringsp
den ifråg
hufvudsak
deles un

premie, kasta ifrån sig all omsorg om arbetarens lif och helse,* men å andra sidan genom en kassa garantera arbetarens skadestånd i händelse af arbetsgifvarens insolvens.

Erfarenheten om verkningarna af 1871 års tyska Haftpflichtgesetz har visserligen ej varit tillfredsställande. Det samma torde gälla om tillämpningen, i förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare, af franska civillagens hithörande

* I ett utskottsbetänkande till italienska senaten 1885 om Bertis och Zanardellis förut nämnda förslag af 1882, hvilket måhända ännu icke hunnit blifva lag, anmärkes med anledning af bestämmelserna om bevisningsskyldigheten:

»Vill man ej såra den moraliska känslan, så måste man förutsätta att lagen i främsta rummet afser att förekomma olycksfall, och endast i andra rummet att bereda skadestånd, när de inträffat. Men enär den fullständiga omkastningen af bevisningsskyldigheten enligt det ministeriella förslaget icke har någon annan praktisk verkan, enligt hvad af sjelfva lagförslaget framgår, än att *föraleda försäkringsaftal, som fritaga arbetsgifvaren från ansvar*, är det då ej att befara att denne, viss som han är att drabbas af eller åtminstone besväras af lagen i lika måtto, antingen skulden är eller icke är å hans sida, kommer att skydda sig mot dessa risker medelst försäkring och derpå blifver *fullkomligt likgiltig för olycksfall*, som då ej vidare på något sätt kunna vara honigt till men; ja månne han ej skall frestas att medelst besparingar, som begripligtvis aldrig bidra till en anläggnings trygghet och soliditet, betäcka den nya kostnad hvarmed försäkringen betungar hans budget.»

Lagförslaget säger nemligen i art. 6, att den i art. 1 stadgade ansvarighet för arbetsgifvaren upphöra, när han försäkrat sina arbetare för alla slags olycksfall, äfven sådana som orsakats af arbetarens oaktsamhet, eller slump eller högre hand.

Huru den beqväma utväg, försäkringen erbjuder att glömma bort och, om jag så får säga, komma ifrån hufvudfrågan, som är att först och främst skola så vidt möjligt arbetarens lif och helse skyddas, verkar förvillande på uppfattningen af denna principala pligt, visar t. ex. en dansk komités betänkande, för hvilket redogöres hos *J. Östberg*: Om arbetsgifvarens ersättningsskyldighet för kroppsskada som drabbar hans arbetare i arbetet, sid. 101. Inom komitén hade fråga varit om utsträckning af arbetsgifvarens ansvar äfven till olycksfall af våda, alldenstund det vore orättvist och i socialt hänseende olyckligt, om sådana olycksfall skulle bäras af den, som deraf drabbades, eller af det allmänna genom fattigvården. Såsom ett ytterligare skäl för denna åsigt, som dock till slut af komitén förkastades, hade vidare anförts den karakteristiska betraktelse, som förf. återgifver i följande korta men innehållsrika ord: »Följden af att pålägga ett dylikt ansvar vore också blott, att arbetsgifvaren försäkrade sina arbetare, likasom han förut försäkrat sina maskiner etc.» Detta vill nu, med andra ord, säga att arbetsgifvaren slipper ju genom en försäkringspremie ganska ledigt ifrån ansvaret, så att från den synpunkten den ifrågasatta utsträckningen icke kunde möta synnerlig betänklighet: hufvudsaken, den främsta skyldigheten — skyddsåtgärderna — är här alldeles undanskjuten eller glömd!

bestämmelser. Den nyss återopade författaren anmärker för det första, att art. 1382 och 1383 icke förutse de olycksfall i arbetet, som förekomma utan anledning i någons görande eller låtande, »så att säga naturligen», således icke de olycksfall, som blifvit »en i vår tids industri inneboende normal omständighet.» Visserligen är art. 1384 mera tydlig, i det den gör hvar och en ansvarig »för de saker, han har under sin vård,» hvarför man kunnat säga: »maskinen dödar och sårar, maskinen tillhör arbetsgifvaren, således är denne därför ansvarig.» Men, anmärker han vidare, arbetaren skall åtala, och han skall bevisa, hvarifrån skadan kom, »en dubbel svårighet för att ej säga omöjlighet» för olycksfallets offer. »Förlovar den af olycksfallet träffade lifvet, så kan familjen oftast först långt derefter söka samla bevisningsmaterialet, när hvarje spår af de omständigheter, hvarunder händelsen föreföll, redan försvunnit; blef han svårt sårad, så är förhållandet enahanda. Om han är i tillfälle att utan uppskof söka rekonstituera katastrofens omständigheter, så stöter han på ett annat hinder: han skall återropa på olycksstället närvarande personers vitnesmål. Men dessa äro beroende af arbetsgifvaren, och det är sällsynt att de samtycka att vitna; de veta intet, ha intet sett. E. Peyron i Nimes har, med sin auktoritet såsom i dessa saker erfaren advokat, ådagalagt den nästan fysiska omöjligheten att få precisa vitnesmål af de stackare, hvilkas mun beroendet af arbetsgifvaren förseglar. Men äfven om han lyckats att åstadkomma bevisning, så har den skadade arbetaren icke dermed nått slutet på sina vedermödor. Innan arbetsgifvaren fogar sig i en fällande dom, uttömmar han alla utvägar att draga saken inför olika domstolar, släpar offret från instans till instans. Sällan förmår den stackaren hålla ut. Innan alla procedyrens utvägar blifvit anlidade, mellankommer en eländig uppgörelse, helt och hållet till arbetsgifvarens fördel och arbetarens förfång, hvarå Fournière har berättat typiska exempel af en vidunderlig beskaffenhet.»

Om denna beskrifning ej är öfverdrifven, så tyckes arbetsgifvarens ansvarighet i Frankrike enligt Code civil ej hafva verkat bättre än Haftpflicht i Tyskland enligt 1871 års lag. Men det är säkerligen icke nödvändigt att taga någondera till föredöme, och det är säkerligen mycket

möj
grun
men
188
drif
i si
att
der
med
verk
med
arbe
mot
vord
kraft
land
skyc
man
här
som
lar,
Den
het

jernv

*
för i
pass
distrik
af me
liga o
och så
oundvi
den gr
väntas
skilda
större
arbetar
I ett
deputer
arbetar
våld, h
kaniska
olycksf

möjligt, att från andra och fullt berättigade lagstiftningsgrundsatser uppnå ett annat och bättre, praktiskt resultat.

Uppslaget till en sådan lagstiftning ligger i det numera omsider erkända begreppet *yrkesfara*, som § 3 i 1886 års lag om ansvarighet för skada i följd af jernvägsdrift tydligen häfdar, om det än ej fått göra sig gällande i sina fulla konsekvenser. Det tillkommer icke arbetaren att bestämma om förfaringssätten i det industriella arbete, der han är anställd, att utdöma en ångpanna, som hotar med explosion, att åstadkomma skyddsåtgärder, att inverka på sammansättningen af den personal, tillsammans med hvilken han arbetar. Han får acceptera alla dessa arbetets villkor utan möjlighet att vinna några garantier mot de talrika faror, som den i nutidens industri allmän vordna, kombinerade användningen af maskiner och ångkraft föranledt. Faran fins der, äfven utan någons vållande; den kan inskränkas genom ofärlig utveckling af skyddsåtgärder, som äro af arbetsgifvaren beroende, men man kan ej hoppas att den skall öfvervinnas, om än den här nedan nämnda föreningen i Alsace åt en följd af häften, som tillsammans bilda ett slags handbok, gifvit sådana titlar, som »Inga olycksfall vid transmissioner!» o. s. v.*. Den komité, som utarbetade förslaget till lag om ansvarighet för skada i följd af jernvägsdrift, yttrar:

»Enär det icke kan undgåas, att de, som användas i jernvägs tjänst eller arbete, derunder utsättas för faror af

* »Af fabriksinspektörens i Berlin olycksfalls-statistiska meddelanden för 1876—1879 framgår» — säger Paul Dehn (s. 30) — »att blott vid pass $7\frac{1}{2}$ proc. af de temligen talrika olycksfall, som förekommit i hans distrikt, skulle kunnat med vanlig försigtighet, särskildt genom iakttagande af meddelade föreskrifter, af arbetarne undvikas, medan 60 proc. af samtliga olycksfall voro sådana, att de måste anses för följd af tillfälligheter och sådan oaktsamhet, som enligt de stora talens lag är att räkna för en oundviklig omständighet i fabriksarbetet, i ty att det dervid är fråga om den grad af bristande försigtighet, som hos menniskor i allmänhet ej kan väntas mindre. Omkring $32\frac{1}{3}$ proc. af olycksfallen voro följder af särskilda lokala förhållanden, transmissioner o. s. v., och blott vid den större hälften af dessa olycksfall, ungefär 17 proc. af hela antalet, hade arbetaren möjlighet att erhålla skadestånd enligt Haftpflichtgesetz.» — I ett utlåtande öfver Berti-Zanardellis förslag, afgifvet år 1884 af ett deputerade-kammarens utskott, säges att »i storindustriens organisation arbetaren ej är fullständigt fri, utan lemnad, att så säga, i arbetsgifvarens våld, hvilken anordnar arbetet så som han för godt finner, och i de mekaniska motorernas våld, hvilka äro det förnämsta arbetsverktyget»; att olycksfallen i allmänhet äro arbetsriskens oundvikliga följder, så att i de

mångahanda slag, kan det näppeligen anses billigt, att jernvägens tjänste- och arbetspersonal skulle ensam bära det med tjänsten eller arbetet förknippade äfventyr af icke allenast ett personligt lidande, utan derjemte den förmögenhetsförlust, hvilken är en ovilkorlig följd af hvarje svårare kroppsskada. Den risk, enhvar af jernvägens personal i berörda afseende löper, är något som aldrig låter sig på förhand beräknas, och således icke heller kan läggas till grund för bestämmande af den lön, som hvarje särskild befattning vid jernvägen skäligen bör betinga. Vid sådant förhållande synes rättvisan fordra, att skada, hvaraf i följd af jernvägsdriften någon af driftpersonalen utan sitt eget förvållande träffas, medan han är med jernvägens tjänst eller arbete sysselsatt, skall, ändå att icke någon annan af samma personal vållat skadan, och denna följligen antingen timat af våda eller vållats af någon som icke hör till driftpersonalen, så vidt den står att godtgöra, ersättas af jernvägens innehafvare, hvilken således till sin personal kommer i en ställning, liknande (??) den, som en försäkringsgifvare intager till dem, hvilka hos honom vunnit försäkring mot olycksfall. Men enär det vidare svårligen kan förekommas att i jernvägstrafiken inträffa sådana oförutsedda fall, der trafikens säkerhet väsentligen beror af dess betjenings rådighet och oförskräckthet, måste det i jernvägsdriftens eget intresse vara angeläget att, såvidt möjligt är, söka förebygga att driftpersonalen må känna sig frestad att företrädesvis sörja för sin egen trygghet och sätta trafikens säkerhet i andra rummet. En sådan frestelse skulle dock otvifvelaktigt framställa sig för jernvägspersonalen, derest lagstiftningen ålade den att sjelf vidkännas all sådan i tjänsten ådragen skada, som kunde anses hafva härrört från den skadades egen oförsigtighet.» Dessa, med undantag för en mindre lyckad liknelse, välgrundade be-

flesta fall intet fel kan tillskrivas vare sig arbetsgifvaren eller arbetaren. Der anföres ock, enligt ett utlåtande af ett schweiziska förste kammarens utskott, att bevisning om hvem som är den skyldige ej kan åstadkommas, hvad fabriker angår i 75, och beträffande grufvor i 90 af 100 fall.

Efter allt detta skulle man vänta en annan slutsats, än den vid hvilken den italienska kammar-delegationen stannar, nemligen att ansvarsskyldigheten icke bör utsträckas till fall af våda och vis major, att man icke kan gå in på presumtion af arbetsgifvarens skuld, att bevisningsskyldigheten icke bör åhvålfvas honom. Och skälet? Emedan man derigenom skulle göra ett dristigt undantag från gällande bevisningsteori och rubba arbetsaftalets grunder!

traktels
jfr ock
på arb
i sitt ar
efter h
vägsdrif

At
hän, de
enda du
en gara
lagens
åtgärd
Staten
fallsförs
sålunda
— och
kan ga
munala
skulle
ett osk
säger si
genom
åt den
vid då
lönen g
att låta
kunna a

Må
fasa tä
undgå
Pa
»den n
Engel-I
storarta
utveckl

* K
olika yr
förädling
förvaltni

Hen

traktelser kunna, såsom komitén påpekar (I: 1, sid. 74; jfr också sid. 49 och 105), »med alt fog tillämpas äfven på arbetspersonalen inom andra industrier, der arbetarne i sitt arbete äro utsatta för allehanda faror, mången gång, efter hvad erfarenheter utvisar, i högre grad än vid jernvägsdrift.»*

Åt detta håll kommer man nödvändigtvis att drivas hän, derest motståndet emot komiténs förslag att, på det enda dugande sättet, nemligen genom statsinspektion, söka en garanti för den i alla händelser ytterst moderata skyddslagens effektivitet, skulle lyckats att förvandla denna sena åtgärd af rättvisa till en skamlig lagstiftnings-humbug. Staten har ej anledning att påbjuda en obligatorisk olycksfallsförsäkring, att betala dess förvaltningskostnad och sålunda nedsätta premierna, hvilkas bekostande i sista hand — och ej blott inbetalning — af arbetsgifvaren den icke kan garantera, enkom och blott för att låta den kommunala fattigvården, samt f. ö. låta den lagstiftning, som skulle bereda skydd för arbetarens helse och lif, förblifva ett oskrifvet blad eller ett gyckel med dem, som den säger sig vilja skydda. Staten har icke rätt att låta lagen genom tystnad gifva sitt samtycke till och sin auktoritet åt den föreställningen, att med försäkringspremien, som vid dåliga konjunkturer utgår delvis eller fullt af arbetslönen genom dennas proportionela nedsättning, köpes rätt att låta den lefvande arbetskraften utsättas för faror, som kunna afvärjas eller begränsas.

Måhända gifves det för dem, som med skräck och fasa tänka på de föreslagna statsinspektörerne, ett sätt att undgå dem.

Paul Dehas flere gånger citerade skrift är tillegnad »den mest förtjente förkämpan för arbetareskyddet», F. Engel-Dollfus i Mulhouse. Om den i ordets hela mening storartade verksamhet, som denne namnkunnige industrichef utvecklat, såsom grundläggare och ledare af *Association*

* Komiténs statistik öfver olycksfall utvisar följande promille inom olika yrken: bearbetning af trävaror 26,44, jernvägstrafik 26,78, malmförädlingsindustri 26,92, grufdrift 30,95, maskinindustri 34,05, kommunalförvaltning 35,85 (poliskärer 39,03) olycksfall bland 1,000 arbetare.

pour prévenir les accidents de machines, stå i samma skrift åtskilliga upplysningar till buds. Hans lära var, att den som vill slippa statskontroll, bör kontrollera sig sjelf. — *Qui ne veut pas de contrôle administratif doit se contrôler lui-même*, och denna hans lära, eller åtminstone samma tanke, synes hafva gifvit upphof åt en förening af franske industriidkare, som genom egna inspektörer utöfvar en verksamhet likartad med statsinspektörernes i andra länder. Denna förening, som kallar sig *Association des industriels de France pour préserver des accidents du travail les ouvriers de toutes spécialités*, räknar öfver 500 medlemmar, som frivilligt försäkrat sina 26,000 arbetare. Föreningens ändamål enligt hennes statuter är (se *Hippolyte Maze: Revue des institutions de prévoyance, maj- och julihäftena 1888*), att förebygga olycksfall i arbetet samt söka de verksammaste skyddsmedel, och detta genom talrika inspektioner i medlemmarnes fabriker och verkstäder, genom meddelande af de lämpligaste åtgärder att skydda arbetarne, genom anvisande af de tjenligaste reglementsbestämmelser, genom utgifvande af skrifter, hvilka äfven kunna innehålla uppsatser i detta ämnes speciela jurisprudents. Ett dirigerande råd å tretio ledamöter, som inom sig utser ett verkställande utskott, nämner inspektörer, bestämmer deras göromål och aflöning. Inspektörerne, hvilka så vidt möjligt skola vara ingenjörer, få ej utöfva någon annan befattning, utan skola egna all sin tid »åt dessa granlaga studier, åt undersökningar rörande skyddsmedel och åt sin uppgift som rådgifvare åt medlemmarne». Efter en inspektion skola de ofördröjligen lemna vederbörande skriftligt meddelande om sina iakttagelser och förslag. De afgifva hvarje månad berättelse till rådet. En af dem sammanfattar årsrapporten, som framför alt bör angifva åtgärder och apparater egnade att förekomma sådana olycksfall, som blifvit konstaterade. Föreningens medlemmar skola inberätta hvarje olycksfall, med detaljerad redogörelse för omständigheterna dervid; inspektörerne afgifva likaledes en framställning af de olycksfalls beskaffenhet, som kommit till deras kännedom. Hvarje medlems verkstäder skola inspekteras minst två gånger om året, samt så ofta han derom gör anhållan.

I sammanhang härmed vill jag påpeka de upplysningar om enskilda föreningar för ångpannekontroll i England, Tyskland, Österrike, Belgien, Frankrike och Schweiz, som

af hr E. I.
det förut o

Det
dustriidkare,
verksamhet
att, hvad o
rörelser ang
minimum, e
organ inom
skulle vara
just icke så
foganden af

Men, få
såsom grad
tydande de
illusion att
uppnående a
komiténs för
tion öfver t
till skydd fö

Tilläg till
från hvilka K
berörde olycksfa
myndigheter re
hvarom Komité
uppgifter från
rörelser för ser
om andra med
tid, undersöknin

af hr E. Fränckel meddelades uti Ingeniörföreningen vid det förut omnämnda sammanträdet.

Det vill synas mig tänkbart, att en förening af industriidkare, sådan som de anförda, skulle efter någon tids verksamhet kunna förvärfva en så välgrundad auktoritet att, hvad dess ledamöters industriela etablissement eller rörelser anginge, statsinspektionen blefve inskränkt till ett minimum, eller föreningen till och med erkänd såsom ett organ inom denna gren af statsadministrationen. Det skulle vara lätt att från andra områden anförä, jag vill just icke säga exempel på likadana, men på analoga förfoganden af statsmakten.

Men, få Nya Dagligt Allehandas artiklar betraktas såsom gradmätare å opinionen bland någon mycket betydande del af »yrkesidkarne», då är det en otillätlig illusion att förvänta från deras sida någon medverkan för uppnående af det mål, som afses med Arbetareförsäkringskommitténs förslag om en själfständig och sakkunnig inspektion öfver tillämpningen af en blifvande lag om åtgärder till skydd för arbetares lif och helsa i arbetet.

Tillägg till sid. 34. Antalet i Komiténs liggare upptagna rörelser, från hvilka Komitén, genom blanketter adresserade till arbetsgifvaren *begärde* olycksfallsuppgifter, var 15,089; dessutom tillställes vederbörande myndigheter reservblanketter att tillhandahållas arbetsgifvare i rörelser, hvarom Komitén saknade kännedom. Resultatet blef, att Komitén *erhöll* uppgifter från arbetsgifvare uti 11,621 rörelser för första, och 11,600 rörelser för senare halfåret. Från ett stort antal rörelser uteblef svar, om andra meddelades, att de voro nedlagda eller ej i gång under den tid, undersökningen afsåg.

Innehåll.

	Sid.
<i>Till utgifvaren af N. D. Allehanda</i>	3.
1. <i>Frågans bakgrund</i>	4—13.
Olycksfall i arbetet i vårt land. — Nuvarande tillståndet i afseende å skyddsåtgärder. — Nu gällande lagstiftning i ämnet. — Arbetarens rätt till skadestånd.	
2. <i>Inspektörsinstitutionen</i>	13—43.
Engelska fabrikslagstiftningen. — Tyska fabrikslagstiftningen. — Är det »tvifvelaktigt», om inspektörsinstitutionen i Tyskland »medfört någon nytta»? — Inspektionen i Frankrike. — Inspektionsfrågan i Norge. — Inspektionsfrågan i Finland.	
Är k. m:t urständssatt att skaffa några stycken dugliga fabriksinspektörer, men kommunerna i stånd att skaffa några tusen?	
Inspektionen enligt F. af 8/11 1881. — Hvad N. D. Allehanda tänkte derom för åtta år sedan. — Tillämpningen af 1881 års förordning. — Kommunalmyndigheternas tillsyn.	
3. <i>Har Arbetareförsäkringskomitén begått ett attentat mot medborgerlig frihet och rätt?</i>	43—47.
Jemförelser mellan förslaget och åtskilliga gällande författningar.	
4. <i>Svar på strödda anmärkningar</i>	48—56.
Några af dem äro obegripliga. — Har Komitén framställt ensidigt »teoretiska» anspråk?	
Inspektörernes instruktion.	
5. <i>Slutord</i>	56—67.
Olycksfallsförsäkring ersätter icke skyddslagstiftning. — Behovet af en lag om arbetsgifvares skadeståndspligt. — En utväg att undgå eller inskränka statsinspektionen.	

Sid.

3.

4-13.

13-43.

43-47.

48-56.

56-67.

Albert Bonniers förlag.

BASTIAT, FR., **Hvad man ser och hvad man icke ser**
eller statshushållningsläran i sammandrag. Ny upplaga. 50 öre.

BORG, F. T., **De tre äro ett: Kommunismen, Socialis-**
men, Socialdemokratien. Ett bidrag till de kroppsarbetande klass-
ernas historia. 1 kr.

HEDIN, AD., **Hvad folket väntar af den nya represen-**
tationen. 15 bref från en demokrat till svenska riksdagens medlemmar.
2:a uppl. 35 öre.

KAYSER, C. J., **Om det menckliga arbetet i dess förhål-**
lande till den politiska ekonomiens grundsatser. 3 kr.

LABOULAYE, ED., **Smärre skrifter i politiska och soci-**
ala ämnen. Öfvers. af *O. W. Ålund.* 2: 25.

LASSALLE, FERD., **Arbetareståndet och vår tid.** Öfvers.
af *A. Lundeberg.* Med en inledning om Lassalle af *A. F. Åkerberg.* 50 öre.

LAVELEYE, E. DE, **Den moderna socialismen.** Bemynd.
öfvers. af *E. Thyselius.* 3 kr.; inb. 4 kr.

»En i *allo* oväldig redogörelse för socialismen, dess historia och grund-
satser. Vi rekommendera boken åt en hvar, som intresserar sig för samhälls-
problemen och deras lösning.» (Kristianstadsbladet.)

»För en hvar, som vill lära känna de stora, nya samhällsörelserna, bör
denna bok blifva en välkommen läsning.» (Aftonbladet.)

»Mycket lärrik; lemnar en hel del värdefulla redogörelser.»

(Göteborgsposten.)

»En synnerlig god vägledning för en hvar, som vill sätta sig in i nu-
tidens sociala frågor.» (Kalmar.)

WERMELIN, A., **Karl Marx' värdeteori, populärt framställd.**
Med en inledning af *A. F. Åkerberg.* 25 öre.

WIKSELL, K., **Om utvandringen, dess betydelse och or-**
saker. 1 kr.
